

De Academische Werkplaatsen van het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren

Auteur

Barbara Wijering-van Wijk
Ilya Zitter
Elly de Bruijn

Inlichtingen

Lectoraat Beroepsonderwijs
lectoraatberoepsonderwijs@hu.nl

Datum

26 maart 2018

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.nl>

Inhoudsopgave

Samenvatting en reflectie	3
Samenvatting	3
Reflectie	8
1. Inleiding	12
1.1 Aanleiding	12
1.2 Interne context	13
1.3 Externe context	15
1.4 Onderzoeksopzet	16
1.5 Leeswijzer	17
2. De gezamenlijke uitgangspunten van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs	18
2.1 Uitgangspunten voor de inrichting	18
2.2 Uitgangspunten voor de werkwijze	24
3. De inkleuring van iedere academische werkplaats beroepsonderwijs	27
3.1 Academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs	27
3.2 Academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs	30
3.3 Academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs	33
4. Externe academische werkplaatsen	37
4.1 Beschrijving	37
4.2 Spectrum van inrichtingen	40
4.3 Intern versus extern	43
Bronnen	45

Samenvatting en reflectie

Dit onderzoeksrapport beschrijft de resultaten van een compact, reflectief onderzoek naar de academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren (Hogeschool Utrecht). Dit hoofdstuk vat de bevindingen samen en reflecteert op de gemaakte keuzes.

Samenvatting

Context

De academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren van de Hogeschool Utrecht (HU), zijn opgezet om de praktijk te betrekken bij kennisontwikkeling. Aanleiding is de doelstelling van het lectoraat om kennis te ontwikkelen die de kwaliteit van het handelen van de docent in het beroepsonderwijs (zowel mbo, als hbo) verbetert. In de academische werkplaatsen wordt aan kennis gewerkt die direct kan worden benut door de docenten.

Na een verkennende fase is in 2016 gestart met drie academische werkplaatsen beroepsonderwijs:

- de academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs;
- de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs;
- de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs.

Onderzoeksopzet

Dit compacte, reflectieve onderzoek naar de academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs heeft als doelstelling om de methodiek van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs te expliciteren, te beschrijven en erop te reflecteren.

De hoofdvraag is als volgt:

Welke methodiek hanteert het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren (HU) voor de academische werkplaatsen beroepsonderwijs die daar zijn ingebed?

In de beantwoording van de hoofdvraag wordt ingegaan op de volgende deelvragen:

- Wat zijn de gezamenlijke uitgangspunten van de academische werkplaatsen van het lectoraat?
- Hoe heeft iedere academische werkplaats de gezamenlijke uitgangspunten ingekleurd?
- Hoe verhoudt de methodiek van de academische werkplaatsen van het lectoraat zich tot de methodiek van externe academische werkplaatsen?

De gezamenlijke uitgangspunten

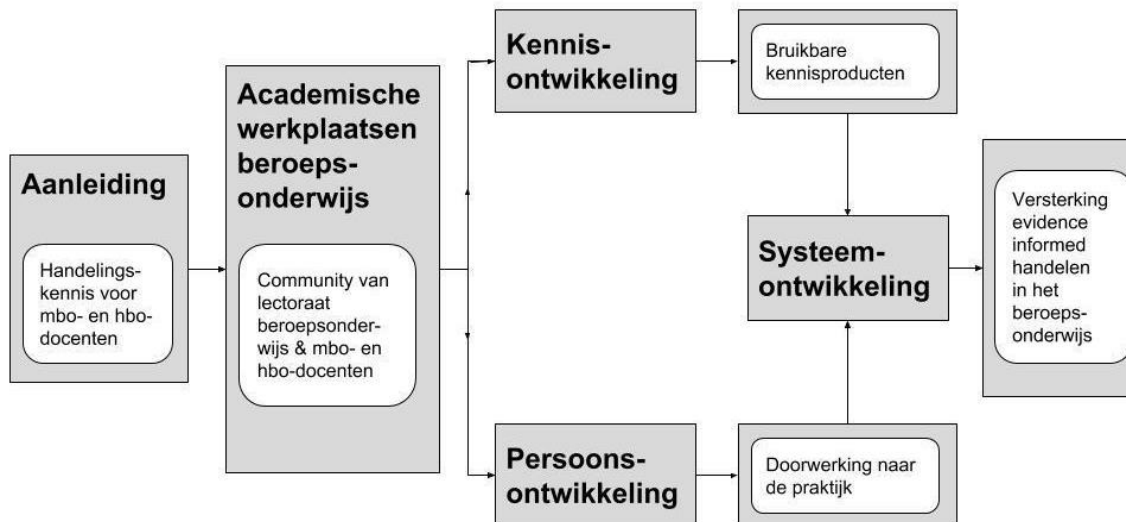
In de verkennende fase is een aantal gezamenlijke uitgangspunten vastgesteld voor de academische werkplaatsen beroepsonderwijs. De belangrijkste gezamenlijke uitgangspunten voor de **inrichting** van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs zijn samengevat in tabel 1.

Tabel 1 Gezamenlijke uitgangspunten voor de inrichting van de academische werkplaatsen

Afgebakend inhoudelijk thema	Iedere academische werkplaats heeft een afgebakend inhoudelijk thema. • Uitvoeren beroepsonderwijs: de vijf begeleidingsstrategieën in het beroepsonderwijs (<i>modelling, guiding, scaffolding, coaching</i> en <i>monitoring</i>); • Beoordeling in beroepsonderwijs: programmatisch toetsen en beoordelen in het beroepsonderwijs; • Ontwerpen beroepsonderwijs: ontwerpvraagstukken die voortkomen uit het vormgeven van leeromgevingen op de grens tussen onderwijs en de beroepspraktijk.
Rollen en actoren	De academische werkplaatsen kennen zes rollen: 1) coördinator, 2) praktijk-expert, 3) inhoudelijk expert, 4) methodologisch expert, 5) onderzoeker en 6) <i>critical friend</i>. De rol van coördinator wordt ingevuld door een hogeschool(hoofd)docent. Deze is tevens inhoudelijk en methodologisch expert, <i>critical friend</i> en eventueel onderzoeker. Mbo- en hbo-docenten zijn praktijk-expert, onderzoeker en <i>critical friend</i>. Externe onderzoekers en promovendi beroepsonderwijs die gepositioneerd zijn bij het lectoraat Beroepsonderwijs kunnen ieder een of meerdere van de zes rollen vervullen naar gelang hun kennis en expertise.
Tijdsinvestering	De tijdsinvestering is minimaal 40 uur per jaar voor de mbo- en hbo-docenten, gefinancierd vanuit het budget van de eigen onderwijsinstelling en 80 uur per jaar voor de coördinatoren, gefinancierd vanuit het budget van het lectoraat Beroepsonderwijs.
Interactie	De basis van de academische werkplaatsen is gelegen in sessies waar de actoren bijeen komen. In de periode daartussen is onderling contact mogelijk.
Onderlinge intervisie en supervisie	In de academische werkplaatsen is iedereen expert (inhoudelijk, methodologisch en/of praktijk-expert). Iedereen draagt vanuit de persoonlijke expertise bij aan de <i>community</i>.
Inbedding in het lectoraat	Het lectoraat Beroepsonderwijs kent vele activiteiten naast de academische werkplaatsen. Het overkoepelende lectoraatsprogramma is zo opgesteld dat alle activiteiten, en dus ook de academische werkplaatsen, toegevoegde waarde hebben ten opzichte van elkaar en tegelijkertijd met elkaar zijn verbonden. Gezamenlijk versterken de verschillende activiteiten elkaar en dragen zo op efficiënte wijze bij aan het kwaliteitsvraagstuk van goed beroepsonderwijs (mbo/hbo) en de kwaliteit van het handelen van de docenten beroepsonderwijs in het bijzonder.

De belangrijkste gezamenlijke uitgangspunten voor de **werkwijze** van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs zijn samengevat in figuur 1.

Figuur 1 Gezamenlijke uitgangspunten voor de werkwijze van de academische werkplaatsen

Het lectoraat Beroepsonderwijs is gestart met de academische werkplaatsen beroepsonderwijs om samen met de praktijk handelingskennis voor mbo- en hbo-docenten te ontwikkelen. Na een verkennende fase zijn drie academische werkplaatsen opgericht.

Het samen werken aan kennisontwikkeling door medewerkers van het lectoraat en mbo- en hbo-docenten vormt het belangrijkste uitgangspunt van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs. Door samen te werken kunnen alle betrokkenen van elkaars expertise profiteren. Zowel de lokale, specifieke praktijk-expertise van de mbo- en hbo-docenten als de generieke inhoudelijke en methodologische kennis van de medewerkers van het lectoraat zijn noodzakelijk voor het slagen van de academische werkplaats. De ontwikkeling van deze kennis vindt plaats op drie wijzen:

1. Het erkennen van de bestaande kennis en expertise;
2. Het verrijken van de bestaande kennis en expertise door onderlinge uitwisseling;
3. Het ontwikkelen van nieuwe kennis.

Omdat er sprake is van een systematische aanpak van kennisontwikkeling, is de beoogde kwaliteit dusdanig dat deze veralgemeniseerd kan worden. Om de ontwikkelde kennis te delen worden bruikbare kennisproducten beoogd.

De mbo- en hbo-docenten die deelnemen aan de academische werkplaatsen zijn niet alleen op zoek naar kennisontwikkeling, maar vooral gemotiveerd tot deelname omdat zij op zoek zijn naar persoonsontwikkeling. Zij willen zich ontwikkelen en zo beter worden in het begeleiden van studenten, beoordelen van leerresultaten of ontwerpen van beroepsonderwijs. Voor hen zijn de academische werkplaatsen een context waarin zij toegang krijgen tot de praktijk-expertise van andere onderwijspraktijken en de inhoudelijke en methodologische kennis van het lectoraat beroepsonderwijs. De mbo- en hbo-docenten zijn op zoek naar het verrijken van hun kennis- en handelingsrepertoire, ook met het oog op doorwerking in hun lokale onderwijspraktijk.

Via zowel persoonsontwikkeling als kennisontwikkeling heeft systeemontwikkeling plaats. Mbo- en hbo-docenten die niet betrokken zijn bij de academische werkplaatsen kunnen de ontwikkelde kennisproducten benutten. Daarnaast heeft de persoonsontwikkeling van een deelnemende docent een olievlekwerking naar de collega's. De academische werkplaatsen dragen op deze wijze bij aan de versterking van het *evidence informed handelen* in het beroepsonderwijs.

De inkleuring van iedere academische werkplaats

De gezamenlijke uitgangspunten geven de coördinatoren van de academische werkplaatsen de ruimte om de inrichting en werkwijze vorm te geven passend bij het inhoudelijke thema en de beschikbare expertise. De academische werkplaatsen hebben in het eerste jaar 2016-2017 drie verschillende inkleuringen ontwikkeld. Deze zijn verder aangescherpt voor de start van het tweede jaar 2017-2018. Deze inkleuringen zijn samengevat in tabel 2.

Tabel 2 Inkleuring van iedere academische werkplaats

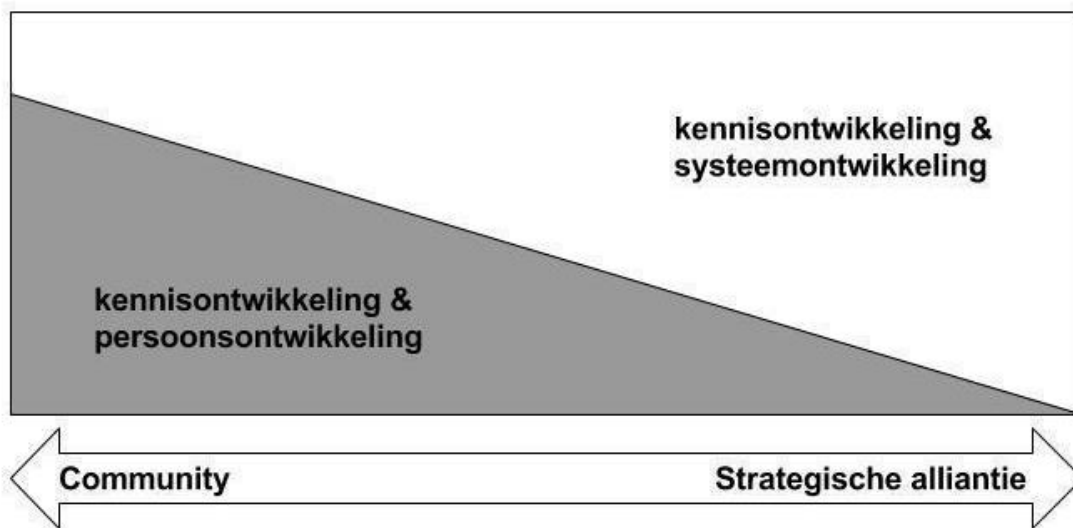
Academische werkplaats	Inrichting en werkwijze
Uitvoeren	- In het eerste jaar is een zorgvuldige start gemaakt met kennisontwikkeling, door uitgebreide begeleiding bij het proces van praktijkvraag naar onderzoeksplan (in de vorm van een onderzoeksplan), uitgaande van de persoonsontwikkeling die de docent doormaakt voor het uitdenken van een onderzoeksplan. - Verbreiding van de rollen van de docent beroepsonderwijs in het tweede jaar. De docent is niet meer uitsluitend onderzoeker, maar ook praktijk-expert en <i>critical friend</i>. De eerste docenten starten met het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek. Beoogd is dat ieder onderzoek dit of volgend jaar een kennisproduct oplevert en zo doorwerking heeft op het systeemniveau.
Beoordeling	- In het eerste jaar is gekozen voor een collectief proces van kennisontwikkeling. Inhoudelijke kennis en praktijk-expertise zijn uitgewisseld (persoonsontwikkeling) en benut om gezamenlijk een kennisproduct op te stellen. Via zowel kennis- als persoonsontwikkeling heeft doorwerking naar het systeemniveau plaats. - Verbreiding in het tweede jaar waarbij nieuwe kennis ontwikkeld gaat worden aan de hand van zowel collectieve als individuele onderzoeksvragen. De ontwikkelde kennisbasis zal gepresenteerd worden op een congres en met behulp van een film.
Ontwerpen	- In het eerste jaar is gewerkt met een gezamenlijke onderzoeksmethodiek waarin wordt gestreefd naar een doorlooptijd van enkele dagen. De methodiek maakt het mogelijk om kennisontwikkeling te verweven met een lokaal ontwerpproces. Per individueel ontwerpvoorbeeld wordt een kennisproduct beoogd. De aangeboden inhoudelijke en methodologische kennis en expertise kunnen de docenten benutten in de eigen ontwerpwerkzaamheden en hebben via een olievlekwerking naar collega's doorwerking op het systeemniveau. - In het tweede jaar zijn de rollen van <i>critical friend</i> en praktijk-expert nadrukkelijker georganiseerd, vanuit de intentie om de individuele praktijk-expertise optimaler te benutten en uit te wisselen.

De verhouding tot externe academische werkplaatsen

Het lectoraat Beroepsonderwijs staat niet alleen in de poging om praktijk en onderzoek te verbinden met behulp van academische werkplaatsen. Een analyse van verschillende initiatieven laat zien dat het niet mogelijk is om te spreken van één overkoepelende methodiek voor al die academische werkplaatsen. De academische werkplaatsen variëren sterk wat betreft inrichting en werkwijze.

Alle academische werkplaatsen streven kennisontwikkeling na. Echter, bij een deel wordt deze kennisontwikkeling nadrukkelijk gecombineerd met persoonsontwikkeling. We noemen deze academische werkplaatsen '*communities*'. Bij een ander deel is niet persoonsontwikkeling maar systeemontwikkeling nadrukkelijk een doel. Deze academische werkplaatsen hebben we 'strategische allianties' genoemd. Academische werkplaatsen kunnen ergens op het spectrum van *community* tot strategische alliantie worden gepositioneerd. Het spectrum is weergegeven in figuur 2 en verder uitgewerkt in de tabellen 3 en 4.

Figuur 2 Spectrum van academische werkplaatsen

Tabel 3 Beschrijving van de *community*

De <i>community</i>	
Inrichting	Een groep professionals afkomstig uit onderzoek en praktijk onder leiding van een coördinator. De <i>community</i> blijft bestaan, de deelnemers participeren voor langere of kortere tijd. Er is sprake van vergaande <i>boundary crossing</i> : professionals vervullen rollen als expert, onderzoeker en <i>critical friend</i> .
Werkwijze	De <i>community</i> streeft naar kennisontwikkeling en persoonsontwikkeling. Via de doorwerking van de kennisontwikkeling en de persoonsontwikkeling wordt indirect het systeem beïnvloed (olievlekwerking). In de academische werkplaats wordt inhoudelijke kennis en praktijk-expertise uitgewisseld over het thema en methodologische kennis gedeeld. Iedere deelnemer met een rol als onderzoeker doet praktijkgericht onderzoek naar de eigen praktijkvraag en ontwikkelt zo handelingskennis. Andere deelnemers brengen inhoudelijke en methodologische expertise in. De kennisontwikkeling tezamen leidt tot een stapeling van kennis over meerdere praktijken heen.

Tabel 4 Beschrijving van de strategische alliantie

De strategische alliantie	
Inrichting	Een organisatie met projectleiding waarbinnen meerdere onderzoeksgroepen fungeren. In iedere onderzoeksgroep wordt collectief gewerkt. De organisatie blijft bestaan, de onderzoeksgroepen wisselen van samenstelling afhankelijk van de expertise die nodig is om een praktijkvraag te beantwoorden. De deelnemers van de onderzoeksgroepen zijn expert op hun eigen terrein en werken samen om die expertise met elkaar te verbinden. De academische werkplaats kent partners zoals beleid, opleidingen en bedrijfsleven. Deze partners leveren passende deelnemers voor de onderzoeksgroepen.
Werkwijze	De strategische alliantie streeft naar kennisontwikkeling en systeemontwikkeling. Iedere onderzoeksgroep werkt collectief aan praktijkgericht onderzoek naar aanleiding van een lokale praktijkvraag van een organisatie. De deelnemers brengen de eigen expertise in. Vaak is het implementeren van innovaties en het monitoren van de resultaten onderdeel van de opdracht van een academische werkplaats. De ontwikkelde kennis wordt met behulp van kennisproducten verspreid en draagt zo bij aan het <i>evidence informed</i> handelen in de praktijk.

De academische werkplaatsen van het lectoraat Beroepsonderwijs kunnen aan de linker kant van het spectrum van academische werkplaatsen worden gepositioneerd. De academische werkplaatsen beroepsonderwijs zijn *communities* van onderzoek en praktijk waar vooral wordt gestreefd naar kennisontwikkeling en persoonsontwikkeling. Systeemontwikkeling heeft indirect plaats.

Reflectie

De academische werkplaatsen beroepsonderwijs hebben in één jaar, met een beperkte (tijds)investering, verschillende vormen van doorwerking gehad. De coördinatoren hebben kritisch gekeken naar wat mogelijk is en hebben de inrichting van hun academische werkplaats na het eerste jaar aangescherpt. Deze paragraaf reflecteert op de rijke methodiek die werkonderwijs is ontwikkeld, op de ingewikkelde rolverdeling in een academische werkplaats en op de doelstellingen van academische werkplaatsen die zijn opgezet als *community*: kennisontwikkeling en persoonsontwikkeling, waarbij indirect ook systeemontwikkeling kan worden bereikt.

Een rijke methodiek

In de verkennende fase heeft het lectoraat Beroepsonderwijs gezamenlijke uitgangspunten opgesteld voor zowel de inrichting als de werkwijze. De coördinerende hogeschool(hoofd)docenten hebben de professionele ruimte gekregen om de academische werkplaats in te kleuren, rekening houdend met het specifieke inhoudelijke thema en de beschikbare expertise.

Deze aanpak heeft geleid tot drie academische werkplaatsen die op het eerste gezicht veel verschillen. Vooral de onderzoeks aanpak loopt vrij sterk uiteen. Van collectief (Beoordeling) tot individueel (Uitvoeren en Ontwerpen) en van een beoogde doorlooptijd van dagen (Ontwerpen) tot meerdere jaren (Uitvoeren). Het verschil in onderzoeksmethode is deels te relateren aan het

inhoudelijke thema van iedere academische werkplaats. Het uitvoeren van beroepsonderwijs is een meer continu proces, waar de praktijkvraag relevant blijft, doordat die doorgaans terug komt in verschillende vormen. In een ontwerppraktijk verliest een praktijkvraag sneller de urgentie. Het ontwerpproces gaat door. Er wordt doorgewerkt met eenmaal genomen ontwerpbesluiten, of die nu wel of niet *evidence-informed* waren. Bij de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs is daarom gekozen voor onderzoek waarbij het streven is dat in enkele dagen kan worden afgerond, terwijl in de academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs is gekozen voor langlopend onderzoek.

De academische werkplaatsen beroepsonderwijs hebben vooral veel gemeen. Een analyse van externe academische werkplaatsen leert ons dat academische werkplaatsen zich positioneren op een spectrum van *community* tot strategische alliantie. Alle drie de academische werkplaatsen van het lectoraat zijn te kenmerken als *community* met een focus op persoonsontwikkeling. Een organisatievorm die goed past bij de samenwerking tussen het lectoraat Beroepsonderwijs en mbo- en hbo-docenten. Alle betrokkenen kunnen van elkaars expertise profiteren. In bijvoorbeeld de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs heeft de coördinerend hogeschoolhoofddocent de praktijk-expertise die de participerende docenten deelden tijdens de sessies ook benut bij de doorontwikkeling van een reeds bestaand instrument.

Het is interessant om in de verdere ontwikkeling van de academische werkplaatsen in de onderwijssector nadrukkelijk zowel *communities* als strategische allianties te organiseren, om meer te leren over de voor- en nadelen van beide organisatievormen. Om dit onderscheid te verduidelijken kan het lectoraat Beroepsonderwijs overwegen om voortaan de term 'onderzoekswerkplaats' te hanteren. Deze term lijkt meer recht te doen aan de methodiek van (indirecte) systeemontwikkeling via de weg van kennisontwikkeling én persoonsontwikkeling, dan de term 'academische werkplaats', waarbij voornamelijk aan kennisontwikkeling zal worden gedacht.

Ingewikkelde rolverdeling

In de academische werkplaatsen van het lectoraat Beroepsonderwijs is een ingewikkelde rolverdeling te onderkennen. Zowel de medewerkers van het lectoraat als de mbo- en hbo-docenten vervullen rollen als expert, onderzoeker en/of *critical friend*. Alle actoren vervullen meerdere rollen tegelijkertijd. In de praktijk bleken vooral de mbo- en hbo-docenten andere verwachtingen te hebben van de rollen die zij in de academische werkplaats zouden gaan vervullen.

Een deel van de mbo- en hbo-docenten had andere verwachtingen van de inkleuring die de rol van onderzoeker in de academische werkplaats heeft. De docenten verwachten onderzoek te gaan doen, vergelijkbaar met het onderzoek dat gedaan wordt in bijvoorbeeld een masteropleiding. Vervolgens denken zij een onderzoeksrapport op te gaan leveren. In de academische werkplaatsen wordt echter ook op andersoortige wijze kennis ontwikkeld en verspreid. In de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs bijvoorbeeld, moesten de docenten wennen aan het beoogde kort-cyclische onderzoek in 'guerrilla stijl' dat kan worden verweven in een lokaal ontwerpproces. En in bijvoorbeeld de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs is niet gewerkt aan een onderzoeksrapport, maar aan het

ontwikkelen van een methodiek. Denkbeelden over onderzoek blijken nog vrij klassiek te zijn. Het kost tijd om in te zien dat het ontwikkelen van kennis niet los staat van de rollen van begeleider, beoordelaar of ontwerper die een mbo- of hbo-docent in de lokale praktijk vervult, maar ook kan worden verweven met deze rollen. Deze manier van denken sluit aan bij hoe het collega-lectoraat Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek, Kenniscentrum Leren en Innoveren van de HU denkt over onderzoekend vermogen (zie bijvoorbeeld Andriessen, 2014).

Daar komt bij dat de mbo- en hbo-docenten in de academische werkplaatsen niet uitsluitend de rol van onderzoeker op zich nemen, maar ook rollen vervullen als praktijk-expert en *critical friend*. Deze rollen zijn noodzakelijk in een academische werkplaats die is opgezet als *community*, omdat de lokale praktijk-expertise van de mbo- en hbo-docenten van waarde is voor de andere deelnemers, zowel voor de collega-docenten als voor de medewerkers van het lectoraat. De docenten verwachten in de academische werkplaats echter vooral een persoonsontwikkeling door te maken en inhoudelijke en methodologische kennis op te halen. Tijdsgebrek maakt dat de participerende docenten zich focussen op deze persoonsontwikkeling. Zij zien niet direct de toegevoegde waarde om aanvullend tijd vrij te maken voor de andere vormen van participatie. In het tweede jaar zijn de rollen van *critical friend* en praktijk-expert daarom explicieter georganiseerd in de academische werkplaatsen.

Kennis-, persoons- én systeemontwikkeling

De academische werkplaatsen beroepsonderwijs zijn gestart vanuit de behoefte om generieke handelingskennis voor mbo- en hbo-docenten te ontwikkelen. De kennisontwikkeling heeft plaats op drie wijzen: het erkennen bestaande kennis en expertise (generieke, inhoudelijke en methodologische kennis en specifieke, lokale praktijk-expertise), het verrijken van bestaande kennis en expertise door onderlinge uitwisseling en het ontwikkelen van nieuwe kennis. Het uitgangspunt is dat deze ontwikkelde kennis wordt gevangen in voor de praktijk bruikbare kennisproducten en zo breder kan neerslaan in de beroepsonderwijspraktijk (mbo/hbo).

Het opleveren van kennisproducten bleek complexer dan vooraf verwacht. In de academische werkplaatsen is kennisontwikkeling in gang gezet. Expertise is uitgewisseld, onderzoeksplannen zijn opgesteld, praktijkgericht onderzoek is uitgevoerd en er zijn eerste versies van kennisproducten ontwikkeld. Het is echter om twee redenen (nog) niet gelukt om daadwerkelijk kennisproducten met generieke kennis voor bredere benutting op te leveren. Allereerst is het doorlopen van de gehele onderzoekscyclus binnen de 40 uur die de docenten voor hun deelname aan de academische werkplaats beschikbaar hebben ambitieus gebleken. De mbo- en hbo-docenten hebben meer tijd nodig. Daarnaast zien niet alle docenten direct de toegevoegde waarde van het ontwikkelen van kennisproducten. Zij zijn tevreden als zij een persoonsontwikkeling ervaren. Ze willen in de academische werkplaats leren door het ophalen van kennis die zij in hun lokale praktijk kunnen benutten. Het vangen van die kennis in algemenere kennisproducten die breder kunnen worden benut, heeft voor hen persoonlijk, en voor hun lokale praktijk, geen directe meerwaarde.

Het lectoraat Beroepsonderwijs dacht vooraf dat de academische werkplaatsen beroepsonderwijs vooral via de kennisontwikkeling het systeem zouden gaan beïnvloeden, namelijk met behulp van de kennisproducten die breder in het beroepsonderwijs (mbo/hbo) kunnen worden benut. Na het eerste jaar bleek dat niet de beoogde kennisontwikkeling, maar

de tot stand gebrachte persoonsontwikkeling, alsnog systeemontwikkeling in gang heeft gezet. De participerende mbo- en hbo-docenten deelden de inhoudelijke en methodologische kennis waarmee ze in de academische werkplaatsen hebben gewerkt met hun collega's en hun (ontwerp)team. Hierdoor is het onderzoekend vermogen ook in het systeem buiten de direct betrokkenen ontwikkeld en vindt er een versterking van het *evidence informed* handelen in het beroepsonderwijs plaats.

1. Inleiding

Het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren (HU) heeft drie academische werkplaatsen ingericht waar zij samen met de beroepsonderwijspraktijk kennis ontwikkelen. Voorliggende onderzoeksrapportage beschrijft deze academische werkplaatsen beroepsonderwijs. Dit inleidende hoofdstuk schetst zowel de aanleiding als de interne- en externe context. De inleiding vervolgt met de onderzoeksopzet en een leeswijzer.

1.1 Aanleiding

De academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs, zijn opgezet om de praktijk te betrekken bij kennisontwikkeling. Aanleiding is de doelstelling van het lectoraat om kennis te ontwikkelen die de kwaliteit van het handelen van de docent in het beroepsonderwijs (zowel mbo, als hbo) verbetert. In de academische werkplaatsen wordt aan kennis gewerkt die direct kan worden benut door de docenten.

Het lectoraat Beroepsonderwijs heeft als focus het leren, opleiden en professionaliseren voor beroepsuitoefening. In de derde termijn (periode 2015-2020) wil het lectoraat nieuwe kennis ontwikkelen en ook bij elkaar zetten wat al bekend is, dat toegankelijk maken en doorwerking bewerkstelligen met ontwikkelde kennis (De Bruijn, 2015). Het kwaliteitsvraagstuk van goed beroepsonderwijs (mbo/hbo) staat centraal. Daarbij is de aandacht gericht op de kwaliteit van het handelen van de opleider in het beroepsonderwijs en het opleiden en verder professionaliseren van deze opleiders (De Bruijn, 2017).

De doelstelling van het lectoraat vraagt om kennis die direct benut kan worden door de opleider in het beroepsonderwijs. De lector, prof. dr. Elly De Bruijn, heeft al voor de start van de eerste termijn van het lectoraat in 2007 gewezen op het belang van dergelijke kennisontwikkeling in juist de onderwijssector. In een van de centrale notities ten aanzien van de kennisbasis van het lectoraat stelt de lector dat het constructivistisch gedachtengoed waarnaar veel nieuwe onderwijsconcepten verwijzen geen handelingstheorieën voor docenten en opleiders opleveren. Wetenschappelijke kennis vanuit de onderwijswetenschappen biedt te weinig handvatten om mee te kunnen werken in de onderwijspraktijk of in opleidingen (De Bruijn, 2006).

Andriessen (2014) spreekt in dit verband van een behoefte aan 'praktijkgericht onderzoek'. Dit is onderzoek waarvan de vraagstelling is ingegeven door de beroepspraktijk en waarvan de opgedane kennis direct bij kan dragen aan die beroepspraktijk. Relevant in dit verband is ook het begrip '*principled practical knowledge*' van Bereiter (2013). Bereiter stelt dat bij het in de praktijk benutten van theoretische kennis zoals de constructivistische opvattingen over leren veel vragen en dilemma's ontstaan. De praktijk heeft behoefte aan generieke kennis die is

ontstaan uit, en onderdeel is van, probleemoplossing. De kennis moet gericht zijn op het principe of mechanisme waarom iets werkt, maar niet receptmatig zijn.

Broekkamp & Van Hout-Wolters (2006) stellen dat er vier modellen zijn om kennis te ontwikkelen die direct kan worden benut door de onderwijspraktijk:

1. *Research Development Diffusion* model: vanuit fundamenteel onderzoek vindt een keten van vertaalslagen plaats om onderzoeksopbrengsten bij de praktijk te brengen en te verspreiden;
2. *Evidence-Based Practice* model: de waarde van onderzoeksopbrengsten van fundamenteel onderzoek moet in praktijkcontexten worden aangetoond en via onderwijsbeleid verspreid;
3. Het model van Grensoverschrijdende Praktijken: daar waar onderzoek en praktijk aan elkaar grenzen wordt samengewerkt in projecten of een persoon voert in beide praktijken professionele rollen uit;
4. Het model van de kennisgemeenschappen: structurele samenwerkingsverbanden waar deelnemers uit de onderwijspraktijk en uit het onderwijsonderzoek van elkaars deskundigheid profiteren en samen nieuwe kennis tot stand brengen.

Dit laatste model van de kennisgemeenschappen is door het lectoraat Beroepsonderwijs in de praktijk gebracht met drie academische werkplaatsen. De term academische werkplaats is ontleend aan het sectorplan Onderwijswetenschappen (CSO, 2014). Hier is het idee van de academische werkplaats in het onderwijs geïntroduceerd met oog op door de praktijk geïnspireerd onderzoek, de professionele ontwikkeling van docenten en onderwijsontwikkeling. Daarbij baseert de Commissie Sectorplan Onderwijswetenschappen (CSO) zich op de academische werkplaatsen zoals ZonMw subsidieert in de sector Zorg.

1.2 Interne context

Bij het lectoraat Beroepsonderwijs is jarenlange ervaring beschikbaar met praktijkgerichte kennisontwikkeling waarbij de professionals uit de praktijk zijn betrokken. De academische werkplaatsen beroepsonderwijs zijn in hun verkennende fase gestart in 2015 en tijdens het verschijnen van dit rapport in hun tweede jaar.

Al in de eerste en tweede termijn betrok het lectoraat Beroepsonderwijs de praktijk structureel bij kennisontwikkeling. Vanuit het lectoraat functioneerde een actieve kenniskring die bestond uit de leden van het lectoraatsteam en (externe) leden afkomstig van de Faculteit Educatie en andere HU-opleidingen, de regionale roc's, de Universiteit Utrecht en relevante onderzoeks- en kennisinstellingen. Deze kenniskring van ongeveer 30 leden kwam driemaal per jaar bij elkaar om kennis uit te wisselen en thema's te verkennen. Daarnaast werden er zogenaamde 'leren en ervaren'-sessies georganiseerd voor en door de kenniskringleden; er werden interessante praktijken bezocht en nieuwe inzichten vanuit de literatuur bestudeerd (De Bruijn, 2017). De academische werkplaatsen zijn een variant en uitbreiding van dit concept van de kenniskring, waarbij een actievere inbreng van professionals uit de praktijk wordt gevraagd.

Het lectoraat bouwt met de academische werkplaatsen ook voort op ervaringen die zijn opgedaan in eerdere projecten. Relevant is vooral het innovatiearrangement Professional In Beeld (PiB) (2008-2011). In dit project innoveerden leergemeenschappen van docenten van drie vmbo-scholen en een lerarenopleiding in leerwerkgemeenschappen met elkaar, en ondersteund door het lectoraat, onderzoekend hun onderwijspraktijk (Schaap, Vlokhoven, Swierts & de Bruijn, 2011; Schaap & De Bruijn, 2015).

Het lectoraat Beroepsonderwijs heeft een academische werkplaats ingericht voor ieder van de drie handelingsdomeinen die de programmalijnen voor de derde termijn van het lectoraat vormen:

- Uitvoeren Beroepsonderwijs: hier gaat het om de begeleidingsactiviteiten van docenten beroepsgerichte vakken in opleidingstrajecten.
- Beoordeling in Beroepsonderwijs: het gaat dan niet zozeer om afzonderlijke beoordelingen binnen het curriculum, maar om een samenhangend en bewust samengesteld toetsprogramma geschikt om beroepsgerichte eindkwalificaties mee te beoordelen.
- Ontwerpen Beroepsonderwijs: het ontwerpen van passende omgevingen en arrangementen om in te leren. In het beroepsonderwijs wordt in elk geval in twee omgevingen geleerd: op school en op de werkplek. Vaak ook in leeromgevingen op de grens tussen onderwijs en de beroepspraktijk (De Bruijn, 2017).

De academische werkplaatsen verbinden verschillende activiteiten van het lectoraat Beroepsonderwijs. Relevant zijn de pre-promotietrajecten, de promotietrajecten die zijn gepositioneerd bij het lectoraat, de Masteropleiding Expertdocent Beroepsonderwijs (MEB), het Expertisecentrum docent HBO (HU) en diverse projecten binnen de programmalijnen (zie hoofdstuk 2).

De academische werkplaatsen zijn in 2015 gestart met een verkennende fase. Het proces van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs sindsdien is weergegeven in tabel 1.1.

Tabel 1.1 Het proces van de academische werkplaatsen

2015-2016	Verkennde fase
2016	Werving, centraal en per academische werkplaats
2016-2017	Eerste jaar
2017	Tweede werving, centraal en per academische werkplaats
2017-2018	Tweede jaar
2017-2018	Compact reflectief onderzoek naar de academische werkplaatsen

De verkennende fase heeft plaats gevonden tijdens drie bijeenkomsten in het Innovatiehuis in Den Bosch. Daarnaast zijn intern gesprekken gevoerd over de gezamenlijke uitgangspunten van de academische werkplaatsen (zie hoofdstuk 2). Inmiddels is de verkennende fase 2015-2016 en het eerste jaar 2016-2017 van de academische werkplaatsen afgerond en het tweede jaar gestart. Het lectoraat heeft ervoor gekozen om naast de evaluatiegesprekken met

deelnemers ook onderzoek uit te voeren om de methodiek van de academische werkplaatsen te beschrijven en te reflecteren op de gemaakte keuzes. De voorliggende onderzoeksrapportage is het resultaat van het compacte, reflectieve onderzoek.

1.3 Externe context

Het lectoraat Beroepsonderwijs staat niet alleen in haar poging om met behulp van academische werkplaatsen kennisontwikkeling en de praktijk te verbinden. In de afgelopen jaren is een grote diversiteit aan academische werkplaatsen gegroeid. Voor dit onderzoek zijn de externe academische werkplaatsen op twee manieren interessant. Enerzijds in een vergelijking van de methodiek. Anderzijds vanwege onderzoek dat is gedaan naar deze academische werkplaatsen.

In de sector zorg zijn academische werkplaatsen dankzij het in 2005 gestarte programma van ZonMw vrij gangbaar. Over deze werkplaatsen is inmiddels enige literatuur beschikbaar. De voortgang van de werkplaatsen is twee maal geanalyseerd (Hurdeman & de Jong, 2012 & 2014). In 2015 zijn een zestal werkplaatsen vergeleken in een onderzoek (Wijenberg & Nies, 2015).

In de Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025, *De Waarde(n) van Weten*, stelt het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dat in het onderwijs een infrastructuur moet komen naar analogie van de academische werkplaatsen zoals die in de zorg bestaan. Het advies van de Commissie Sectorplan Onderwijswetenschappen (SCO) in het sectorplan Onderwijswetenschappen (SCO, 2014, p. 69) volgend zegt het Ministerie: "Alleen op die manier kan wetenschappelijke kennis gegenereerd worden die belangrijk is voor scholen, en daar ook worden toegepast". In de academische werkplaatsen moet praktijkgericht en fundamenteel onderzoek een plaats krijgen in een structureel samenwerkingsverband tussen onderzoekers (inclusief lectoraten) en onderwijsinstellingen en daarnaast eventueel ook lerarenopleidingen en decentrale overheden. Het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) zal dit proces ondersteunen (Min. OCW, 2015).

Het NRO heeft naar aanleiding van de Strategische Agenda Hoger Onderwijs in 2015 pilots opgezet voor academische werkplaatsen in het onderwijs. De drie pilots in het primair onderwijs zijn in 2016 gestart, de twee pilots in het voortgezet onderwijs in 2017. Ook heeft NRO in 2017 aangekondigd te willen starten met twee academische werkplaatsen in het mbo. In 2018 zal daarnaast nog een academische werkplaats in het primair onderwijs starten (NRO, z.j.).

Ter ondersteuning van de pilots van NRO hebben Oberon en de Universiteit Utrecht flankerend (internationaal) literatuuronderzoek gedaan naar werkbare elementen, *best practices* en aanbevelingen. De bevindingen zijn in mei 2017 gepresenteerd in een literatuurstudie (Zuiker, Schot, Oomen, de Jong, Lockhorst & Klein, 2017). Hoewel 55 studies over academische werkplaatsen zijn gevonden moet men aan het einde van de studie concluderen: "De literatuur over schoolontwikkeling is vooral gestoeld op het voortgezet onderwijs, en deels op het primair onderwijs. Het mbo lijkt nog een redelijk onontgonnen gebied" (p.27). Een inventarisatie leidt tot drie initiatieven tot academische werkplaatsen, waaronder die van het lectoraat

Beroepsonderwijs. De conclusie is dat de kennis over academische werkverbanden in het mbo ontbreekt: “in wetenschappelijke/praktijkgerichte publicaties is het onderzoek dat plaatsvindt in dergelijke samenwerkingsverbanden echter nauwelijks beschreven” (Zuiker et al., 2017, p. 28).

In hoofdstuk 4 van dit onderzoeksrapport is een beschrijving van een aantal externe academische werkplaatsen opgenomen.

1.4 Onderzoeksopzet

Dit compacte, reflectieve onderzoek naar de academische werkplaatsen schetst de methodiek van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs. Het onderzoek beschrijft de gezamenlijke uitgangspunten, de inkleuring hiervan per academische werkplaats en de verhouding tot externe academische werkplaatsen.

Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is om de methodiek van de academische werkplaatsen van het lectoraat Beroepsonderwijs te expliciteren, te beschrijven en erop te reflecteren. Het betreft de methodiek zoals ontwikkeld in de verkennende fase in 2016, uitgevoerd in het eerste jaar 2016-2017 en verder ontwikkeld in het tweede jaar 2017-2018. Gekozen is voor een onderzoek dat de academische werkplaatsen beschrijft en reflecteert op de gemaakte keuzes.

Vraagstelling

Hoofdvraag:

- Welke methodiek hanteert het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren (HU) voor de academische werkplaatsen beroepsonderwijs die daar zijn ingebed?

Deelvragen:

1. Wat zijn de gezamenlijke uitgangspunten van de academische werkplaatsen van het lectoraat?
2. Hoe heeft iedere academische werkplaats de gezamenlijke uitgangspunten ingekleurd?
3. Hoe verhoudt de methodiek van de academische werkplaatsen van het lectoraat zich tot de methodiek van externe academische werkplaatsen?

Onderzoeksopzet

Het onderzoek betreft een *embedded case study* naar de huidige academische werkplaatsen van het lectoraat Beroepsonderwijs. In tabel 1.2 zijn de deelvragen en de methode bij iedere deelvraag opgenomen. De deelvragen geven gezamenlijk antwoord op de hoofdvraag.

Tabel 1.2 Methode per deelvraag

Deelvraag	Methode
Wat zijn de gezamenlijke uitgangspunten van de academische werkplaatsen van het lectoraat?	- Analyse interne documenten. - Semi-gestructureerde interviews met de (voormalige) coördinatoren van de academische werkplaatsen (4 totaal). - Semi-gestructureerd interview met de lector/hoogleraar van het lectoraat Beroepsonderwijs.
Hoe heeft iedere academische werkplaats de gezamenlijke uitgangspunten ingekleurd?	- Analyse interne documenten. - Semi-gestructureerde interviews met de (voormalige) coördinatoren van de academische werkplaatsen (4 totaal). - Semi-gestructureerd interview met de lector/hoogleraar van het lectoraat Beroepsonderwijs. - Semi-gestructureerd telefonisch interview met één deelnemer per werkplaats (3 totaal).
Hoe verhoudt de methodiek van de academische werkplaatsen van het lectoraat zich tot externe academische werkplaatsen?	- Bronnenonderzoek (websites, wetenschappelijk onderzoek, beleidsonderzoek e.d.).

De doorlooptijd van het onderzoek is oktober 2017 tot en met februari 2018.

1.5 Leeswijzer

Deze onderzoeksrapportage beschrijft, en reflecteert op, de methodiek van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren (HU). Gestart is met een samenvatting en reflectie. Hoofdstuk 1 besprak de aanleiding tot het tot stand komen van de academische werkplaatsen. Ook de onderzoeksopzet is in dit hoofdstuk opgenomen. Vanaf hoofdstuk 2 volgt de onderzoeksrapportage de deelvragen van dit onderzoek. Hoofdstuk 2 beschrijft de gezamenlijke uitgangspunten met betrekking tot de inrichting en de werkwijze van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs. Hoofdstuk 3 beschrijft iedere academische werkplaats apart: hoe heeft iedere academische werkplaats de gezamenlijke uitgangspunten ingekleurd? Hoofdstuk 4 vervolgt met een schets van een aantal externe academische werkplaatsen. Een analyse van de verschillende methodieken leidt tot een spectrum van academische werkplaatsen en waarop zij verschillen.

2. De gezamenlijke uitgangspunten van de academische werkplaatsen beroepsonderwijs

Tijdens de verkennende fase in 2015 en 2016 zijn de gezamenlijke uitgangspunten ontwikkeld voor de academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren (HU). In dit hoofdstuk zijn deze gezamenlijke uitgangspunten beschreven. Eerst wordt ingegaan op de uitgangspunten voor de inrichting, vervolgens op de uitgangspunten voor de werkwijze.

2.1 Uitgangspunten voor de inrichting

In de verkennende fase heeft het lectoraat Beroepsonderwijs een aantal uitgangspunten voor de inrichting van de academische werkplaatsen vastgesteld.

Inhoudelijk thema

Het lectoraat heeft een academische werkplaats ingericht voor ieder van de drie handelingsdomeinen die de programmalijnen voor de derde termijn van het lectoraat vormen:

- **Uitvoeren Beroepsonderwijs:** hier gaat het om de begeleidingsactiviteiten van docenten beroepsgerichte vakken in opleidingstrajecten.
- **Beoordeling in Beroepsonderwijs:** het gaat dan niet zozeer om afzonderlijke beoordelingen binnen het curriculum, maar om een samenhangend en bewust samengesteld toetsprogramma geschikt om beroepsgerichte eindkwalificaties mee te beoordelen.
- **Ontwerpen Beroepsonderwijs:** het ontwerpen van passende omgevingen en arrangementen om in te leren. In het beroepsonderwijs wordt in elk geval in twee omgevingen geleerd: op school en op de werkplek. Vaak ook in leeromgevingen op de grens tussen onderwijs en de beroepspraktijk (De Bruijn, 2017).

Rollen en actoren

De academische werkplaatsen beroepsonderwijs zijn een samenwerking tussen de onderzoekspraktijk en de praktijk van het beroepsonderwijs (mbo/hbo). Vanuit deze velden wordt samengewerkt in een zestal rollen, die beschreven staan in tabel 2.1. Iedere actor die deelneemt aan een academische werkplaats vervult één of meerdere rollen.

Tabel 2.1 Rollen in de academische werkplaatsen beroepsonderwijs

Rol	Beschrijving
Coördinator	De coördinator is verantwoordelijk voor de inkleuring, de inhoudelijke agendering, de voorbereiding van de bijeenkomsten en de begeleiding van de kennisontwikkeling.
Praktijk-expert	De praktijk-expert is werkzaam in het beroepsonderwijs (mbo/hbo) en is de vertegenwoordiger van een lokale beroepsonderwijspraktijk in de academische werkplaats. De praktijk-expert is de eigenaar van de ingebrachte praktijkvraag.
Inhoudelijk expert	De inhoudelijk expert beschikt over inhoudelijke kennis op het thema van de academische werkplaatsen.
Methodologisch expert	De methodologisch expert kent methoden, procedures en werkwijzen die gebruikt kunnen worden om kennis te ontwikkelen.
Onderzoeker	De onderzoeker ontwikkelt kennis op het thema van de academische werkplaats.
<i>Critical friend</i>	Een <i>critical friend</i> is iemand die (de doelen van) het werk van iemand anders begrijpt en helpt om hierin succesvol te zijn. Daartoe stelt de <i>critical friend</i> kritische vragen, levert aanvullende data en geeft kritiek (Costa & Kallick, 1993).

De zes rollen zijn vervuld door verschillende actoren, zie tabel 2.2. Merk op dat niet alle actoren alle genoemde rollen vervullen. Sommige hogeschool(hoofd)docenten hebben bijvoorbeeld een rol als onderzoeker in de academische werkplaats, andere hogeschool(hoofd)docenten vervullen deze rol niet. In hoofdstuk 3 staan de details per academische werkplaats.

Tabel 2.2 Actoren, aantallen en hun rollen

Actor	Aantal 2016-2017	Aantal 2017-2018	Rollen
Hogeschool(hoofd-docenten lectoraat Beroepsonderwijs)	4	4	Coördinator Inhoudelijk expert Methodologisch expert Onderzoeker <i>Critical friend</i>
Externe onderzoekers (van buiten HU)	2	2	<i>Critical friend</i> Mede-coördinator Inhoudelijk expert Methodologisch expert Onderzoeker
Promovendi gepositioneerd bij lectoraat Beroepsonderwijs	5	4	<i>Critical friend</i> Praktijk-expert Inhoudelijk expert Methodologisch expert Onderzoeker

Mbo- en hbo-docenten	22	24 (14 nieuwe)	Praktijk-expert Onderzoeker <i>Critical friend</i>
Totaal	33	34	

Tabel 2.2 laat zien dat in het eerste jaar 2016-2017 in totaal 33 actoren betrokken zijn geweest bij de academische werkplaatsen beroepsonderwijs. In het tweede jaar zijn dit er 34. Een deel van de actoren is beide jaren betrokken, dertien mbo- en hbo-docenten hebben hun deelname gedurende of na het eerste jaar afgerond. In het tweede jaar zijn veertien nieuwe docenten gestart.

De tabel toont verder dat de rol van coördinator is ingevuld door hogeschool(hoofd)docenten die werkzaam zijn bij het lectoraat Beroepsonderwijs. Zij kunnen daarbij ondersteuning krijgen van externe onderzoekers. De promovendi beroepsonderwijs zijn gepositioneerd bij het lectoraat Beroepsonderwijs maar werken minimaal één dag per week bij een HU-opleiding of een mbo-instelling.

Werving

Voorafgaand aan de start van het eerste en het tweede jaar heeft een werving van mbo- en hbo-docenten plaatsgevonden. Dit gebeurde zowel collectief als per academische werkplaats. In tabel 2.3 staat de wijze waarop geworven is beschreven.

Tabel 2.3 Collectieve en separate werving van praktijk-experts

Collectief	Het netwerk van onderwijsinstellingen van het lectoraat	Het lectoraat heeft onderwijsinstellingen in de regio waarmee wordt samengewerkt aangeschreven.
	Pre-promotietrajecten	Enkele docenten hebben vanuit de pre-promotietrajecten die het lectoraat verzorgt de overstap gemaakt naar de academische werkplaatsen.
Per werkplaats	Het netwerk van de hogeschool(hoofd)-docenten en promovendi	De medewerkers van het lectoraat die deelnemen aan de academische werkplaatsen hebben binnen hun netwerk docenten beroepsonderwijs (mbo/hbo) benaderd.
	Via de praktijk-experts	Na de start van de academische werkplaatsen bleken enkele praktijk-experts één of meerdere collega's te willen meenemen. Zo zijn enkele duo's en een trio ontstaan.

In de verkennende fase hebben een kleine vijftig mbo- en hbo-docenten zich tijdens drie startbijeenkomsten in het Innovatiehuis in Den Bosch kunnen oriënteren op deelname aan één van de academische werkplaatsen.

Na een eerste aanmelding hebben intakegesprekken plaats gevonden (telefonisch en/of in persoon). Hier is gesproken over wat de academische werkplaats kan bieden en over wat vanuit de academische werkplaatsen van een praktijk-expert wordt verwacht. Het gaat om het

bijwonen van de bijeenkomsten die worden georganiseerd, het vrijmaken van de benodigde tijd en het hebben van een praktijkvraag die past bij het thema van een academische werkplaats.

Tijdsinvestering

In het budget van het lectoraat Beroepsonderwijs is per coördinator 80 uur per jaar gereserveerd.

Van de mbo- en hbo-docenten wordt verwacht dat zij minimaal 40 uur per jaar besteden aan het werken in de academische werkplaats. De meeste docenten hebben deze uren verkregen vanuit een professionaliseringsbudget van hun onderwijsinstelling, enkelen hebben de uren (deels) in een project onder kunnen brengen. Zeker één docent neemt volledig in de eigen tijd deel omdat vanuit de onderwijsinstelling geen uren beschikbaar zijn gesteld.

De financiering van de uren van de docenten door de onderwijsinstelling zorgt voor enige inbedding van de academische werkplaatsen in de onderwijsinstelling. Het is geen service waar een team gratis gebruik van kan maken, maar een manier van ontwikkelen waar de onderwijsinstelling achter moet staan.

Interactie

De basis van de academische werkplaats is gelegen in sessies van een dagdeel. Tijdens de sessies komen betrokkenen bijeen. In de periodes tussen de sessies werken de onderzoekers zelfstandig aan kennisontwikkeling. Ter ondersteuning kunnen de onderzoekers onderling contact opnemen en kan worden overlegd met de coördinator of een andere vertegenwoordiger van het lectoraat.

Het verbinden van verschillende activiteiten uit het programma van het lectoraat

Het lectoraat Beroepsonderwijs kent vele activiteiten naast de academische werkplaatsen. Het overkoepelende lectoraatsprogramma is zo opgesteld dat de alle activiteiten, en dus ook de academische werkplaatsen, toegevoegde waarde hebben ten opzichte van elkaar en tegelijkertijd met elkaar zijn verbonden. Gezamenlijk versterken de verschillende activiteiten elkaar en dragen zo op efficiënte wijze bij aan het kwaliteitsvraagstuk van goed beroepsonderwijs (mbo/hbo) en de kwaliteit van het handelen van de docenten beroepsonderwijs in het bijzonder. In tabel 2.4 zijn relevante andere activiteiten van het lectoraat beschreven, evenals hoe deze activiteiten zich verhouden tot de academische werkplaatsen.

Tabel 2.4 Verhouding academische werkplaatsen beroepsonderwijs tot overige activiteiten van het lectoraat Beroepsonderwijs

Activiteit	Beschrijving	Verbinding met de academische werkplaatsen
Pre-promotietrajecten	Trajecten voor mbo-docenten beroepsonderwijs met interesse in een promotietraject. Het traject wordt aangeboden in samenwerking met de Open Universiteit, echo (expertisecentrum beroepsonderwijs) en de Beroepsvereniging Opleiders MBO (BVMBO). Het lectoraat MPO (HU) biedt een pre-promotietraject voor hbo-docenten van de HU aan. Eerder verzorgde het lectoraat Beroepsonderwijs ook een pre-promotietraject voor HU-docenten.	Vanuit de academische werkplaatsen stromen mbo- en hbo-docenten met interesse in het doen van onderzoek door naar pre-promotietrajecten. Andersom kunnen docenten die hebben deelgenomen aan een pre-promotietraject maar niet gaan promoveren in de academische werkplaatsen terecht om op een meer laagdrempelige manier onderzoek in het beroepsonderwijs te verrichten.
Promotietrajecten	Iedere termijn zijn meerdere promotietrajecten gepositioneerd bij het lectoraat. De promovendi beroepsonderwijs zijn werkzaam bij een onderwijsinstelling en zijn voor twee (mbo-docenten) of drie (HU-docenten) dagen per week gepositioneerd als promovendus bij het lectoraat.	De promovendi beroepsonderwijs vervullen rollen als <i>critical friend</i> , onderzoeker, praktijk-, inhoudelijk en methodologisch expert.
Master Expertdocent Beroepsonderwijs (MEB)	In augustus 2015 gestarte hbo-master, gedragen door het lectoraat Beroepsonderwijs. De opleiding is een gezamenlijk initiatief van Windesheim en de Hogeschool Utrecht (HU) met als doel de kwaliteit van het beroepsonderwijs te versterken. Het is de eerste educatieve master in Nederland die zich specifiek richt op docenten van beroepsgerichte vakken in het (v)mbo en hbo. Gedurende de master leren de studenten onder andere om onderzoek te doen naar hun beroepspraktijk.	Studenten van de opleiding kunnen na het afronden van hun master gaan deelnemen aan de academische werkplaatsen (het is een driejarige masteropleiding, de master is nu voor het eerst in het derde jaar). Omgekeerd kunnen kennisopbrengsten van de academische werkplaatsen het curriculum van de master verrijken.
Expertisecentrum docent HBO (EdH)	Het expertisecentrum heeft als doel om docenten van de Hogeschool Utrecht te ondersteunen in hun onderwijstaak, zodat zij onderwijs met een hoge kwaliteit kunnen verzorgen. Dit doen zij door pedagogisch didactische leerarrangementen aan te bieden op gebied van onderwijs uitvoeren, beoordelen en ontwerpen. Het lectoraat beroepsonderwijs is dragend lectoraat van het EdH.	Docent-opleiders van het EdH kunnen deelnemen aan de academische werkplaats als vorm van professionalisering. Omgekeerd kunnen kennisopbrengsten van de academische werkplaatsen mogelijk het assortiment van het EdH verrijken.

Projecten	Hogeschool(hoofd)docenten ontwikkelen bij het lectoraat Beroepsonderwijs kennis op een van de drie programmalijnen: Uitvoeren beroepsonderwijs, Beoordeling in beroepsonderwijs en Ontwerpen beroepsonderwijs.	Vanuit iedere programmalijn coördineert een hogeschool(hoofd)docent de academische werkplaats. Op deze wijze is inbreng van de in de lijnen ontwikkelde kennis in de academische werkplaatsen geborgd. Ook voeden de praktijkvragen die in de academische werkplaats gesteld worden de agenda van het lectoraat.
-----------	--	--

Regionale oriëntatie

De academische werkplaatsen richten zich op docenten van onderwijsinstellingen in de regio waar het lectoraat structureel mee samen werkt. Aangezien de academische werkplaatsen samen met Hogeschool Windesheim zijn ontwikkeld en worden uitgevoerd, gaat het naast regio Utrecht, ook om regio Zwolle. Hierbij kan worden opgemerkt dat de regionale oriëntatie in de eerste fase wat strikter is ingezet en gaandeweg wat is losgelaten.

Borging

Binnen het lectoraat zijn de academische werkplaatsen geborgd door deze op te nemen in de contractafspraken met de hogeschool(hoofd)docenten en daarmee onderdeel te maken van de reguliere functionerings- en beoordelingscyclus.

Voor de praktijk-experts geldt dat de onderzoeksrol is opgenomen in hun functieprofiel (hbo) of het kwalificatiedossier (mbo).

- Hbo-docenten: Volgens de functieprofielen van de Hogeschool Utrecht is 'Verrichten van onderzoek onder begeleiding' een kerntaak van docenten in het hbo. Van hogeschooldocenten wordt 'Zelfstandig uitvoeren van (deel)onderzoek en doen van voorstellen voor onderzoeksdelen' verwacht. De hogeschoolhoofddocent heeft onder andere als kerntaken 'Het analyseren van de behoefte van het relevante maatschappelijk veld en deze vertalen in bijdragen voor het mede op onderwijsontwikkeling en onderwijsinnovatie gerichte onderzoeksprogramma' en 'Verrichten van en publiceren over onderzoek' (Hogeschool Utrecht, 2007).
- Mbo-docenten: In het kwalificatiedossier mbo-docent staat als deeltaak opgenomen: 'De docent draagt bij aan de onderwijsontwikkeling, innovatie en kwaliteitszorg vanuit een onderzoekende houding'. Specifiek relevant voor de drie academische werkplaatsen zijn ook de deeltaak: 'is op de hoogte van de belangrijkste theorieën rond begeleiding (*modelling, guiding, scaffolding, coaching, monitoring*), de taak: 'de docent ontwikkelt een onderwijsprogramma' en de taak: 'de docent construeert, hanteert en evalueert beoordelingsinstrumenten' (MBO Raad, 2015).

2.2 Uitgangspunten voor de werkwijze

De precieze werkwijze van iedere academische werkplaats beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs is afhankelijk van de inkleuring van de gezamenlijke uitgangspunten (zie hoofdstuk 3). In deze paragraaf wordt een generieke werkwijze beschreven, waarin kennisontwikkeling, persoonsontwikkeling en systeemontwikkeling¹ uitgangspunt zijn.

Kennisontwikkeling

In aanleiding zijn de academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs gestart om handelingskennis te ontwikkelen. Het lectoraat is op zoek naar algemene, breder bruikbare kennis voor mbo- en hbo-docenten. Bereiter (2013) spreekt van '*principled practical knowledge*' (zie paragraaf 1.1). De kennisontwikkeling gebeurt methodisch, zodat de kwaliteit van de ontwikkelde kennis dusdanig is dat deze kan worden veralgemeniseerd en na het vastleggen in kennisproducten kan neerslaan in de onderwijspraktijk. Volgens de modellen van Broekkamp & Van Hout-Wolters (2006) is een academische werkplaats één van de manieren om dit soort kennis te ontwikkelen.

De academische werkplaatsen ontwikkelen kennis op een inhoudelijk thema. Iedere individuele docent heeft een praktijkvraag naar aanleiding van dit thema. In de academische werkplaats is begeleiding beschikbaar om de onderliggende kennisvragen te benoemen. Vervolgens kan één van deze kennisvragen geformuleerd worden als onderzoekersvraag. Met behulp van deze onderzoeksvraag wordt daadwerkelijk kennis ontwikkeld in de lokale onderwijspraktijk van de betreffende docent. Dit betekent dat in de academische werkplaatsen een proces wordt doorlopen van de vaak brede praktijkvragen waarmee de docenten binnen komen, naar de veel specifiekere onderzoeksvragen waarop daadwerkelijk kennis wordt ontwikkeld in een lokale praktijk. Een stapeling van de kennis over meerdere praktijken heen leidt tot een kennisbasis op het inhoudelijke thema.

De kennisontwikkeling in de academische werkplaatsen is echter breder dan uitsluitend het ontwikkelen van nieuwe kennis, naar aanleiding van de praktijkvragen. In de academische werkplaatsen wordt op drie wijzen kennis ontwikkeld:

1. Het erkennen van de bestaande kennis en expertise;
2. Het verrijken van de kennis en expertise door onderlinge uitwisseling;
3. Het ontwikkelen van nieuwe kennis.

Het op deze manier samen werken aan kennisontwikkeling is van belang omdat er verschillen zijn in de sterke en zwakke kanten van de kennisbasis van zowel het lectoraat als de praktijk. Door in de academische werkplaats samen kennis te ontwikkelen kunnen alle betrokkenen van elkaars expertise profiteren. De sterke en zwakke kanten zijn weergegeven in tabel 2.6.

¹ Het model van kennisontwikkeling, persoonsontwikkeling en systeemontwikkeling is op 24 januari 2018 gepresenteerd door Daan Andriessen, lector Methodologie en Praktijkgericht Onderzoek (HU).

Tabel 2.6 Sterke en zwakke kanten van de kennisbasis van het lectoraat Beroepsonderwijs en de praktijk

Lectoraat Beroepsonderwijs	Praktijk mbo en hbo
+ wetenschappelijke/algemene/inhoudelijke kennis	- wetenschappelijke/algemene/inhoudelijke kennis
- lokale, context specifieke praktijk-expertise	+ lokale, context specifieke praktijk-expertise
+ methodologische kennis	- methodologische kennis

Uitgangspunt is dat iedereen in de academische werkplaatsen een expert is. Elke actor beschikt over praktijk-expertise, inhoudelijke en/of methodologische kennis. Iedereen kan vanuit de eigen expertise bijdragen aan de academische werkplaats. Hieruit volgt dat iedere actor meerdere rollen vervult. Een docent is bijvoorbeeld niet alleen een onderzoeker die onderzoek doet naar de individuele praktijkvraag, maar deelt als expert ook praktijk-expertise. Dit kan door een uitwisseling gedurende de sessies, maar ook in een meer begeleidende rol van *critical friend*.

Omdat er sprake is van een systematische aanpak van kennisontwikkeling, is de beoogde kwaliteit dusdanig dat deze veralgemeniseerd kan worden. Om de ontwikkelde kennis te delen worden kennisproducten beoogd. Het betreft bijvoorbeeld een artikel in een onderwijsmagazine, een korte film, een presentatie op een conferentie of een lemma voor de Canon Beroepsonderwijs.

Persoonsontwikkeling

De mbo- en hbo-docenten die deelnemen aan de academische werkplaatsen beroepsonderwijs worden niet alleen gemotiveerd voor deelname door de handelingskennis die zij kunnen ontwikkelen en vastleggen, maar vooral ook door een mogelijke 'persoonsontwikkeling'. Dankzij de academische werkplaatsen hopen de docenten beter te worden in het begeleiden van hun deelnemers, het beoordelen van de deelnemers of het ontwerpen van leeromgevingen in het beroepsonderwijs. Voor hen zijn de academische werkplaatsen een context waar zij toegang krijgen tot de praktijk-expertise van andere onderwijspraktijken en de inhoudelijke en methodologische kennis van het lectoraat beroepsonderwijs. De mbo- en hbo-docenten zijn op zoek naar het verrijken van hun kennis- en handelingsrepertoire ook met het oog op doorwerking in hun lokale onderwijspraktijk.

Hoewel zowel persoonsontwikkeling als kennisontwikkeling draait om het benutten van kennis door de onderwijspraktijk is het verschil fundamenteel. Waar het bij kennisontwikkeling gaat om het vastleggen van algemene, breder bruikbare kennis zodat deze kan neerslaan in de onderwijspraktijk, gaat het bij persoonsontwikkeling om het ophalen van praktijk-expertise, inhoudelijke of methodologische kennis die zijn doorwerking kan hebben in de lokale onderwijspraktijk van de docent beroepsonderwijs.

Systeemontwikkeling

Via zowel de persoonsontwikkeling van de mbo- en hbo-docenten, als de kennisontwikkeling in de academische werkplaatsen, heeft ook 'systeemontwikkeling' plaats.

- Van kennisontwikkeling naar systeemontwikkeling: mbo- en hbo-docenten die niet betrokken zijn bij de academische werkplaatsen kunnen de in de academische werkplaats ontwikkelde kennisproducten benutten;
- Van persoonsontwikkeling naar systeemontwikkeling: de verwachting is dat wat de docent als persoon leert, wordt meegenomen naar de lokale onderwijspraktijk. Zo ontstaat een olievlekwerking naar de collega's.

De verwachte systeemontwikkeling is hiermee indirect. In de beide hierboven beschreven situaties is sprake van een doorwerking van de ontwikkelingen in de academische werkplaatsen, naar het systeem van beroepsonderwijs. De academische werkplaatsen dragen op deze wijze bij aan de versterking van *evidence informed* handelen in het beroepsonderwijs (mbo/hbo).

3. De inkleuring van iedere academische werkplaats beroepsonderwijs

Het lectoraat heeft een academische werkplaats voor ieder van de drie handelingsdomeinen die de programmalijnen voor de derde termijn van het lectoraat vormen: Uitvoeren beroepsonderwijs, Beoordeling in beroepsonderwijs en Ontwerpen beroepsonderwijs. Iedere academische werkplaats heeft de in hoofdstuk 2 beschreven uitgangspunten op een eigen manier ingekleurd, passend bij het thema en de expertise. Dit hoofdstuk beschrijft van iedere academische werkplaats de inkleuring van de inrichting en de werkwijze.

3.1 Academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs

In deze paragraaf wordt de inrichting van de academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs beschreven. De academische werkplaats ontwikkelt kennis over de vijf begeleidingsstrategieën die kunnen worden onderkend in het beroepsonderwijs: *modelling*, *guiding*, *scaffolding*, *coaching* en *monitoring* (De Bruijn, 2012; 2013). In het eerste jaar is gestart met de kennisontwikkeling door het opstellen van onderzoeksplannen. Gekozen is voor een individueel proces van kennisontwikkeling, waarbij een mbo- of hbo-docent de rol van onderzoeker vervult. In het tweede jaar heeft een verbreding plaatsgevonden. De docenten hebben nu ook een rol als praktijk-expert en *critical friend*. Een nieuwe fase in de onderzoekscyclus beoogt te gaan leiden tot een doorwerking van de kennis- en persoonsontwikkeling naar het systeem.

3.1.1 De inkleuring van de inrichting

Inhoudelijk thema

De academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs ontwikkelt kennis over de vijf begeleidingsstrategieën in het beroepsonderwijs: *modelling*, *guiding*, *scaffolding*, *coaching* en *monitoring* (De Bruijn, 2012; 2013). Het ontbreekt aan beelden van hoe de begeleidingsstrategieën in de onderwijspraktijk eruit zien en vorm krijgen. De academische werkplaats ontwikkelt kennis over en voorbeelden van deze beelden.

Rollen en actoren

Bij de academische werkplaats Uitvoeren Beroepsonderwijs waren in 2016-2017 acht actoren betrokken, in het tweede jaar is de groep uitgebreid tot zestien actoren. In tabel 3.1 staan de actoren en hun rollen beschreven. Daar waar een (2) achter de rol staat betreft het een rol die in het eerste jaar niet of nauwelijks is vervuld, maar in het tweede jaar nadrukkelijk wel bij de actor is belegd.

Tabel 3.1 Actoren en hun rollen in het eerste en tweede jaar van de academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs

Aantal 2016-2017	Aantal 2017-2018	Actor	Rollen
1	1	Hogeschooldocent (lectoraat Beroepsonderwijs, HU)	Coördinator Inhoudelijk expert Methodologisch expert <i>Critical friend</i>
1	1	Hogeschooldocent (lectoraat Beroepsonderwijs, HU)	Onderzoeker Inhoudelijk expert Methodologisch expert <i>Critical friend</i>
1	1	Promovendus beroepsonderwijs, gepositioneerd bij het lectoraat Beroepsonderwijs (lectoraat Beroepsonderwijs, HU)	Inhoudelijk expert Methodologisch expert <i>Critical friend</i>
5	12 (7 nieuwe)	Mbo- en hbo-docenten	Onderzoeker Praktijk-expert (2) <i>Critical friend</i> (2)
1	1	Extern onderzoeker (UVA)	Inhoudelijk expert Methodologisch expert <i>Critical friend</i>

De rol van coördinator heeft in het eerste jaar bij twee verschillende medewerkers van het lectoraat gelegen. In eerste instantie heeft de lector van het lectoraat beroepsonderwijs deze rol op zich genomen in samenwerking met een hogeschoolhoofddocent. Vervolgens is deze rol overgedragen aan een andere hogeschooldocent. De eerste hogeschooldocent is betrokken gebleven, namelijk als onderzoeker, inhoudelijk expert, methodologisch expert en *critical friend*.

In 2017-2018 is de groep uitgebreid tot zestien professionals. Eén tweetal docenten uit het mbo is gedurende jaar één om facilitaire redenen gestopt (een docent kreeg toch geen uren van de onderwijsinstelling), zeven nieuwe docenten zijn ingestroomd. Drie docenten werken samen aan een onderzoek, er zijn twee tweetallen, de overige mbo- en hbo-docenten werken alleen. Ook is een externe onderzoeker van de Universiteit van Amsterdam aangesloten als inhoudelijk expert, methodologisch expert en *critical friend*.

De docenten hebben in het eerste jaar vrijwel uitsluitend de rol van onderzoeker vervuld. In het tweede jaar is het streven dat zij daarnaast ook als praktijk-expert en *critical friend* fungeren.

Interactie

In de academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs hebben in het eerste jaar zes sessies van een dagdeel plaatsgevonden. Tijdens iedere sessie is plenair gestart, heeft een werksessie plaatsgevonden en is afgesloten met een plenaire terugkoppeling en het maken van een planning voor de volgende sessie.

In de weken tussen de sessies werken de docenten zelfstandig, waarbij ze via e-mail begeleiding van de coördinerend hogeschoolhoofddocent kunnen krijgen. De ervaring leert dat de begeleiding van de onderzoeken veel tijd kost. Dit zal in het tweede jaar nog meer gelden aangezien de groep onderzoekers groter is en diversiteit in begeleidingsvragen toe neemt doordat onderzoekers in verschillende fasen van hun onderzoek zijn. Individuele begeleiding door de coördinerend hogeschoolhoofddocent is gezien de beperkte ureninzet niet meer haalbaar. In het tweede jaar is daarom een digitale omgeving (Evernote) aangemaakt waar de docenten onderling documenten kunnen uitwisselen en om feedback kunnen vragen.

3.1.2 De inkleuring van de werkwijze

Het eerste jaar

Bij het inkleuren van de werkwijze van de academische werkplaats Uitvoeren beroepsonderwijs is een duidelijke keuze gemaakt voor kennisontwikkeling door een focus op het vraagstuk dat leeft in de lokale praktijk van een mbo- of hbo-docent. Aan het complexe proces van het omzetten van deze brede, individuele, praktijkvragen tot uitvoerbare onderzoeksvragen is veel tijd besteed. De onderzoeksvraag is vervolgens ingebed in een onderzoeksplan. De persoonsontwikkeling die nodig is om het onderzoeksplan te schrijven is hierbij leidend geweest.

Tijdens het plenaire deel van iedere sessie heeft de coördinerende hogeschooldocent in de rol van inhoudelijk en methodologisch expert input geleverd. Bijvoorbeeld over het opstellen een onderzoeksvraag, de cyclus van praktijkgericht onderzoek, onderzoeksmethodieken of de vijf begeleidingsstrategieën die het thema van de academische werkplaats vormen. Eén van de sessies begon met posterpresentaties door de docenten in de rol van onderzoeker en praktijk-experts over hun onderzoeksvraag in relatie tot de lokale praktijk.

Gedurende de werksessies hebben de docenten persoonlijke begeleiding gekregen om de lokale praktijkvraag om te zetten tot een relevante onderzoeksvraag en die op te nemen in een uitvoerbaar onderzoeksplan. Daartoe is door de medewerkers van het lectoraat inhoudelijke, en vooral methodologische, kennis ingebracht. De ervaring leert dat docenten rondlopen met praktijkvragen over algemene termen als 'motivatie', 'reflectie' of 'stimuleren'. Het onderzoeken van deze termen is erg complex. De bestaande inhoudelijke kennis over de vijf begeleidingsstrategieën in het beroepsonderwijs: *modelling*, *guiding*, *scaffolding*, *coaching* en *monitoring*, is daarom verbonden aan de individuele praktijkvraag. Dit heeft geholpen om te komen tot een relevante, uitvoerbare, onderzoeksvraag.

Parallel aan de kennis- en persoonsontwikkeling van de docenten heeft ook kennisontwikkeling door het lectoraat plaatsgevonden. De hogeschooldocent die in de rol van onderzoeker aan de academische werkplaats deelt neemt heeft data en inzichten die verzameld zijn in andere projecten kunnen delen in de academische werkplaats. Op grond hiervan is een concept-artikel geschreven met een beschrijving van de vijf begeleidingsstrategieën. Daarnaast heeft de hogeschooldocent een observatielijst ontwikkeld. Deze observatielijst gaat door meerdere docenten als instrument in hun onderzoek gebruikt worden.

Het tweede jaar

In het tweede jaar zullen de docenten die nieuw zijn ingestroomd het eerder beschreven proces doorlopen van praktijkvraag via onderzoeksvraag naar onderzoeksplan. De docenten die hun onderzoeksplan in het eerste jaar hebben afgerond starten met de uitvoering van hun onderzoek en daarmee met het ontwikkelen van nieuwe kennis. De planning is dat deze kennisontwikkeling in één tot twee jaar leidt tot bruikbare kennisproducten. Iedereen werkt in zijn eigen tempo.

Een belangrijke verandering in het tweede jaar is de rol van de mbo- en hbo-docenten tijdens en tussen de sessies. De docent is niet langer uitsluitend onderzoeker, maar krijgt ook de rol van praktijk-expert en *critical friend*. Vanuit de rol van praktijk-expert en onderzoeker gaan de docenten bij roulatie de plenaire input aan het begin van de sessies verzorgen. Waar mogelijk gebeurt dit op de locatie van één van de praktijken, zodat de lokale onderwijscontext direct zichtbaar is. De nieuwe digitale omgeving (Evernote) moet het eenvoudiger maken voor docenten om de rol van *critical friend* op te pakken en elkaar te begeleiden vanuit de eigen expertise. De bestaande expertise van de docenten zal hierdoor een grotere doorwerking krijgen binnen de academische werkplaats.

3.2 Academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs

In deze paragraaf wordt de inkleuring van de inrichting en werkwijze van de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs beschreven. Deze academische werkplaats werkt aan vraagstukken rond programmatisch toetsen en beoordelen in het beroepsonderwijs. In het eerste jaar is gekozen voor een focus op collectieve kennisontwikkeling. Gezamenlijk, en met behulp van het uitwisselen van inhoudelijke en praktijk-expertise vanuit de verschillende betrokken praktijken, is gewerkt aan de ontwikkeling van een methodiek om toetsprogramma's in het beroepsonderwijs (mbo/hbo) in beeld te brengen. In het tweede jaar is werkwijze verbreed. Aan de hand van zowel individuele praktijkvragen, als een collectief vraagstuk, gaat kennis ontwikkeld worden met behulp van praktijkgericht onderzoek.

3.2.1 De inkleuring van de inrichting

Inhoudelijk thema

De academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs werkt aan vraagstukken rond programmatisch toetsen en beoordelen in het beroepsonderwijs. Dit betekent dat toetsing en beoordeling wordt gezien vanuit de samenhang tussen de verschillende beoordelingsmomenten, die tezamen zijn gericht op het monitoren en beoordelen van de competenties/kerntaken van een startend professional. Het gaat om vraagstukken rondom de validiteit en betrouwbaarheid van het toetsprogramma en bijvoorbeeld ook om het stimuleren van het leren van studenten in het beroepsonderwijs.

Rollen en actoren

Bij de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs waren in 2016-2017 negen actoren betrokken. Bij de start van het tweede jaar bestaat de groep uit acht actoren. In tabel 3.2 staan de actoren en hun rollen beschreven.

Tabel 3.2 Actoren en hun rollen in het eerste en tweede jaar van de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs

Aantal 2016-2017	Aantal 2017-2018	Actor	Rollen
1	1	Hogeschooldocent (lectoraat Beroepsonderwijs, HU)	Coördinator Inhoudelijke expert Methodologisch expert Onderzoeker <i>Critical friend</i>
2	2	Promovendus beroepsonderwijs (lectoraat Beroepsonderwijs, HU)	Inhoudelijke expert Methodologisch expert Onderzoeker <i>Critical friend</i>
6	5 (1 nieuwe)	Mbo- en hbo-docenten	Praktijk-expert Onderzoeker <i>Critical friend</i>

De coördinator overweegt om in de loop van het tweede jaar de academische werkplaats uit te breiden met mbo- en hbo-docenten die, ofwel een interessante lokale praktijk (casus) hebben, ofwel met een praktijkvraag over beoordeling in hun eigen lokale praktijk rondlopen. Mogelijk komen docenten van een mbo-instelling buiten de regio aangezien deze onderwijsinstelling actief werkt met een door het lectoraat ontwikkeld beoordelingsinstrument (KIT; Baartman, Kloppenburg & Prins, 2017).

Kenmerkend voor de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs is dat vrijwel alle praktijk-experts ook bij andere activiteiten van het lectoraat betrokken zijn.

Interactie

In de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs hebben in het eerste jaar zeven sessies van een dagdeel plaatsgevonden. Tijdens iedere sessie is een wetenschappelijk artikel besproken. Dit artikel werd door alle actoren van te voren gelezen. Daarnaast heeft steeds een mbo- of hbo-docent het lokale toetsprogramma gepresenteerd en is hierover bevraagd door de andere aanwezigen. Gezamenlijk is zo gewerkt aan de ontwikkeling van een methodiek om met behulp van vragen stellen een toetsprogramma van een lokale praktijk in beeld te brengen. Iedere sessie eindigde met het gezamenlijk vaststellen van de volgende stap in het traject. De actoren hielden contact via e-mail en hadden een gezamenlijke online documentenmap (Google Drive).

In het tweede jaar wordt de eerste helft van iedere sessie benut om een individueel onderzoek van een mbo- of hbo-docent te bespreken en van feedback te voorzien. Tijdens de tweede helft

van de sessie werken de actoren aan een collectief onderzoek. Voor het tussentijds contact en het uitwisselen van documenten is in het tweede jaar een digitale omgeving (Trello) ingericht.

3.2.2 De inkleuring van de werkwijze

Het eerste jaar

De academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs hoopt bij te dragen aan kwalitatief betere toetsystemen in het beroepsonderwijs (mbo/hbo). Daartoe is in het eerste jaar collectief gewerkt aan kennisontwikkeling. De coördinerend hogeschoolhoofddocent wilde door de collectieve benadering een basis leggen voor een community waarin de ruimte en expertise bestaat om samen te werken aan kennisontwikkeling over programmatisch beoordelen en toetsen. Door collectief te werken is versnippering van de kennisontwikkeling voorkomen.

Tijdens iedere sessie is gewerkt aan een collectieve inhoudelijke kennisbasis door een vooraf gelezen wetenschappelijk artikel te bespreken. Daarnaast is tijdens iedere sessie tijd besteed aan het uitwisselen van bestaande, contextspecifieke kennis van de mbo- en hbo-docenten. Hiertoe presenteerde één van de docenten in de rol van praktijk-expert het lokale toetssysteem. Door het systematisch bevragen van de docent is bestaande praktijk-expertise verrijkt.

Al in het eerste jaar wilde de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs een kennisproduct op te leveren. Beoogd was een systematische methodiek om toetsprogramma's in het beroepsonderwijs (mbo/hbo) in beeld te brengen. Het bevragen van de tijdens de sessies gepresenteerde lokale toetssystematiek was bedoeld als werken met, en verder ontwikkelen van, deze methodiek. Het opleveren van het kennisproduct heeft enige vertraging opgelopen omdat een kwaliteitsslag en afrondingsslag nodig is. Na de sessies was de methodiek nog onvoldoende systematisch en onderbouwd om te publiceren.

De coördinerend hogeschoolhoofddocent heeft de tijdens de sessies gedeelde praktijk-expertise benut bij het herontwerp van een bestaand instrument dat de kwaliteit van een beoordelingssystematiek beoordeelt (KIT). Ook is een beter beeld ontstaan van de praktijkvragen, hetgeen zijn doorwerking heeft in de agenda van het lectoraat Beroepsonderwijs.

Het tweede jaar

In het tweede jaar is de focus in de academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs verlegd van uitsluitend collectieve kennisontwikkeling, naar collectieve en individuele kennisontwikkeling. De kennisontwikkeling als collectief kent een onderzoeksvraag die in gezamenlijk overleg is vastgesteld en voor alle actoren relevant is. Iedere docent beroepsonderwijs zal in de rol van onderzoeker data verzamelen in de eigen onderwijsinstelling (lokale praktijk). De individuele kennisontwikkeling vindt plaats op grond van een individuele, lokale, onderzoeksvraag, die wel voor alle actoren relevant is. De docent voert het onderzoek uit buiten de sessies om. Iedere sessie krijgt een docent de kans om in zijn rol als onderzoeker de ervaringen te presenteren en inhoudelijke en methodologische feedback te ontvangen.

Voor het tussentijds contact en het uitwisselen van documenten, expertise en tussenresultaten van de kennisontwikkeling op zowel individueel als collectief niveau is in het tweede jaar een

digitale omgeving (Trello) ingericht. Beoogd is dat alle actoren in hun rol als *critical friend* via de digitale omgeving zorgen voor tussentijdse intervisie en supervisie.

De academische werkplaats Beoordeling in beroepsonderwijs is van plan de resultaten van de kennisontwikkeling van het tweede jaar te presenteren op een door de HU georganiseerd symposium (Platform Leren van Toetsen). Daarnaast wordt gewerkt aan een korte film.

3.3 Academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs

In deze paragraaf wordt de inkleuring van de inrichting en werkwijze van de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs beschreven. De academische werkplaats werkt aan ontwerpvragestukken die voortkomen uit het vormgeven van leeromgevingen op de grens tussen onderwijs en de beroepspraktijk. In het eerste jaar is gezamenlijk een onderzoekscyclus doorlopen waarbij de aangeboden methodiek het mogelijk maakt om kennisontwikkeling te integreren in een lokaal ontwerpproces. In het tweede jaar is het ontwerp van de academische werkplaats grotendeels gelijk gebleven, maar is de vaste doorlooptijd losgelaten en is de onderlinge uitwisseling tussen verschillende expertises en de rol van *critical friend* nadrukkelijker georganiseerd.

3.3.1 De inkleuring van de inrichting

Inhoudelijk thema

De academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs werkt aan ontwerpvragestukken die voortkomen uit het vormgeven van leeromgevingen op de grens tussen onderwijs en de beroepspraktijk. Diverse onderwijsinstellingen (mbo/hbo) hebben ervaring opgedaan met leeromgevingen op de grens en er is (wetenschappelijke) kennis op dit thema ontwikkeld (Hogeschool Utrecht, 2013; Zitter, Hoeve & de Bruijn, 2016). In de huidige ontwerppraktijk van het mbo en hbo wordt nog niet systematisch en optimaal gebruik gemaakt van de beschikbare (wetenschappelijke) kennis. Ontwerpende professionals (docenten, opleiders, projectleiders, betrokkenen uit werkveld e.d.) geven aan dat ze het lastig vinden om just-in-time, de meer algemene ontwerp-kennis te vertalen naar de eigen lokale en domein specifieke situatie.

Rollen en actoren

Bij de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs waren in 2016-2017 circa vijftien actoren betrokken. Bij de start van het tweede jaar bestaat de groep uit elf actoren. In tabel 3.3 staan de actoren en hun rollen beschreven.

Tabel 3.3 Actoren en hun rollen in het eerste en tweede jaar van de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs

Aantal 2016-2017	Aantal 2017-2018	Actor	Rollen
1	1	Hogeschooldocent (lectoraat Beroepsonderwijs, HU)	Coördinator Inhoudelijk expert Methodologisch expert <i>Critical friend</i>
1	1	Extern onderzoeker (Kenniscentrum Kwaliteit van Leren, HAN)	Mede-coördinator Inhoudelijk expert Methodologisch expert <i>Critical friend</i>
2	1	Promovendus beroepsonderwijs (lectoraat Beroepsonderwijs, HU)	Inhoudelijk expert Methodologisch expert <i>Critical friend</i>
11	8 (6 nieuwe)	Mbo- en hbo-docenten	Praktijk-expert (ontwerper) Onderzoeker <i>Critical friend</i>

De academische werkplaats heeft een mede-coördinator die werkzaam is als senior onderzoeker bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Kenniscentrum Kwaliteit van Leren. De betrokkenheid van deze onderzoeker komt voort uit de Hybride Alliantie, waarop in deze werkplaats wordt voortgebouwd. De Hybride Alliantie werkt samen aan de (door)ontwikkeling van het gedachtegoed rond 'hybride leeromgevingen' (Hogeschool Utrecht, 2013).

In het tweede jaar 2017-2018 zijn de eerder betrokken mbo- en hbo-docenten weer welkom in de academische werkplaats. Twee docenten nemen inderdaad voor een tweede jaar deel. De groep is aangevuld met zes nieuwe docenten. Alle docenten vervullen in de verschillende lokale grenspraktijken de rol van (mede)ontwerper.

Aan de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs nemen ook mbo- hbo-docenten van buiten regio Utrecht en Zwolle deel. Dit in het licht van de specifieke vereisten: de docent moet (mede-)ontwerper zijn van een leeromgeving-op-de-grens.

Interactie

In de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs hebben in het eerste jaar vier sessies van een dagdeel plaatsgevonden. Bij één sessie is een gezamenlijk bezoek afgelegd aan een grenspraktijk die interessant was voor alle betrokkenen. Tijdens iedere sessie zijn concepten en modellen aangereikt die onderdeel uitmaken van de onderzoekscyclus. Het betreft een vorm van onderzoek dat kan worden ingeweven in een lokaal ontwerpproces. In de periode tussen de sessies hebben de docenten deze vorm van kennisontwikkeling in de praktijk gebracht door te werken aan een ontwerpvraagstuk uit de eigen, lokale ontwerppraktijk. Voor tussentijds contact en onderlinge feedback is een digitale omgeving (Trello) ingericht.

In het tweede jaar verlopen de sessies op een vergelijkbare wijze, behalve dat de vaste doorlooptijd is losgelaten en iedere participant in het eigen tempo werkt.

3.3.2 De inkleuring van de werkwijze

In de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs hebben de mbo- en hbo-docenten tijdens de sessies een vorm van compact, snel en laagdrempelig onderzoek aangereikt gekregen dat kan worden ingeweven in een lokaal ontwerpproces (case study in 'guerrilla stijl'). Om de academische werkplaats Ontwerpen beroepsonderwijs in het eerste jaar uitvoerbaar te houden hebben alle mbo- en hbo-docenten in hun rol als onderzoeker en (mede-)ontwerper gelijktijdig de onderzoeksproces doorlopen en met behulp van dezelfde methodiek aan kennisontwikkeling gewerkt. Hoewel collectief hetzelfde traject is doorlopen, heeft de kennisontwikkeling voor de lokale en domeinspecifieke ontwerppraktijk plaats gevonden.

Tijdens de vier sessies zijn de volgende concepten en modellen onder aandacht gebracht:

- Grensanalyse: beschrijving van de beginsituatie van de leeromgeving op de grens tussen onderwijs en de beroepspraktijk waarvan de docent beroepsonderwijs (mede)ontwerper en praktijk-expert is.
- Praktijkvraag en kennisvraag koppelen: formuleren van een kennisvraag door iedere docent in de rol van onderzoeker en als (mede)ontwerper en praktijk-expert.
- Veldbezoek: ervaren van de case study in 'guerilla style' bij een andere onderwijsinstelling. Het betreft een onderzoeksmethodiek waar bestaande data in één middag wordt verzameld.
- Beoogd kennisproduct: bedoeld om de ontwerp-kennis te vangen die in de lokale ontwerppraktijk in guerrilla stijl is ontwikkeld, zodat die ook kan worden benut bij andere, vergelijkbare praktijken. De ambitie was om deze kennisproducten ook te stapelen, zodat meer doorsnijdende ontwerp-kennis zou kunnen worden ontwikkeld.

De gezamenlijke methodiek zorgt ervoor dat de lokale praktijk-expertise die (impliciet) beschikbaar is in de onderwijsinstelling (mbo/hbo) wordt doorontwikkeld tot expliciete handelingsgerichte kennis. Deze kennis wordt vervolgens vastgelegd in bruikbare kennisproducten. In combinatie met de doorgemaakte persoonsontwikkeling, zullen deze kennisproducten bijdragen aan het optimaliseren van leeromgevingen op de grens tussen onderwijs en de beroepspraktijk.

De digitale omgeving (Trello) van de academische werkplaats Ontwerpen in beroepsonderwijs is ingezet om de geschetste werkwijze te ondersteunen. In Trello zijn verschillende soorten kennis en expertise uitgewisseld. Inhoudelijke kennis rond leeromgevingen-op-de-grens, methodologische expertise over methodieken die kunnen worden ingeweven in een ontwerpproces en specifieke leeromgevingen-op-de-grens. Daarnaast zijn in Trello tussentijdse inzichten gedeeld van de kennisontwikkeling in iedere ontwerppraktijk. Tot slot bestond de mogelijkheid om hulp te vragen en te bieden in rol van *critical friend*.

Het tweede jaar

In het tweede jaar (2017-2018) wordt op een vergelijkbare manier kennis ontwikkeld door de mbo- en hbo-docenten in hun rollen als onderzoeker en mede-ontwerper. Het ontwerp van de academische werkplaats is op drie punten aangescherpt.

Ten eerste is de vaste doorlooptijd losgelaten en werkt iedere docent in het eigen tempo aan de kennisontwikkeling. Dit is gedaan om twee redenen. In het tweede jaar kunnen de mbo- en hbo-docenten die aan het eerste jaar hebben deelgenomen kennis ontwikkelen naar aanleiding van een nieuwe praktijkvraag. Zij kennen inmiddels de concepten, modellen en de methodiek en werken daarom in hun eigen tempo, in de kennisintensieve context die de academische werkplaats biedt. De tweede reden is gelegen in de snelheid van het ontwerpproces in de praktijk. Dit proces verloopt vaak dusdanig dat in de besluitvorming niet op kennisontwikkeling wordt gewacht, zeker niet als deze trager verloopt dan het ontwerpproces. De docenten kunnen de onderzoekscyclus nu sneller doorlopen.

Ten tweede krijgen de docenten nadrukkelijker niet alleen een rol als onderzoeker, maar ook als praktijk-expert en *critical friend*. Het belang van de lokale praktijk-expertise krijgt meer aandacht, in plaats van alleen de meer algemene inhoudelijke kennis over leeromgevingen-op-de-grens en de methodologische expertise. Alle actoren, en dus ook de docenten, kunnen vanuit de eigen expertise bijdragen aan intervisie en supervisie. Deze opzet moet leiden tot het optimaler benutten van de expertise van alle actoren in de academische werkplaats. Daarnaast ontlast dit de coördinator, die met een groeiende groep docenten in de rol van onderzoeker onvoldoende tijd heeft om de begeleiding te bieden die wordt gevraagd.

De laatste aanscherping heeft betrekking op de werving. De methode voor laagdrempelige kennisontwikkeling die kan worden verweven in een ontwerppraktijk is al tijdens de werving en intakegesprekken geïntroduceerd. Dit omdat in het eerste jaar is gebleken dat de mbo- en hbo-docenten een 'klassiekere' vormen van kennisontwikkeling verwachten te gaan uitoefenen.

4. Externe academische werkplaatsen

Het lectoraat Beroepsonderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren (HU) staat niet alleen in de poging om praktijk en onderzoek te verbinden met behulp van academische werkplaatsen. De initiatieven, al dan niet gebruik makend van de naam ‘academische werkplaats’, zijn talrijk. In dit hoofdstuk zijn een aantal academische werkplaatsen beschreven. Dit leidt tot een spectrum van mogelijke methodieken, variërend van community tot strategische alliantie.

4.1 Beschrijving

In de inleidende paragraaf 1.3 is beschreven hoe in de afgelopen jaren in navolging van de zorgsector ook in de onderwijssector academische werkplaatsen tot stand zijn gekomen. Deze paragraaf beschrijft de rijkheid aan academische werkplaatsen in zowel de zorgsector, de onderwijssector als daarbuiten.

Hieronder staan beschrijvingen van externe academische werkplaatsen op basis van bronnenonderzoek. De lijst zal niet volledig zijn. Zonder twijfel zijn er andere initiatieven te benoemen, zonder twijfel is er over iedere academische werkplaats veel meer te vertellen. In dit compacte, reflectieve onderzoek zijn we echter vooral geïnteresseerd in de diversiteit van de methodiek van de academische werkplaatsen. Bij iedere academische werkplaats staan de inrichting en de werkwijze daarom kort beschreven. De beschrijvingen zijn opgesteld op 21 december 2017. Ontwikkelingen sindsdien zijn niet meer opgenomen.

Academische werkplaatsen gesubsidieerd door ZonMw (ZonMw, 2014)

Inrichting	ZonMw subsidieert sinds 2005 academische werkplaatsen in de zorg. Momenteel zijn er twaalf academische werkplaatsen gericht op de transformatie van de jeugdhulp. Vertegenwoordigers uit de praktijk, beleid, onderzoek en onderwijs nemen deel aan stuur- en werkgroepen. Er is inbreng van ouders en jongeren. Vaak werkt men met dubbel-aanstellingen of detacheringen.
Werkwijze	De werkplaatsen brengen kennis samen die nodig is voor de aanpak van regionale vraagstukken van beleid en praktijk bij de transformatie in de jeugdsector. De vragen waarover een werkplaats zich buigt komen van jongeren en hun ouders, beleidsmakers en professionals uit de praktijk. Onderzoekers vertalen deze vragen naar een uitvoerbaar project of onderzoek. Samen ontwikkelen zij kennis. De nadruk in het programma ligt op de toepassing, de vertaling en doorontwikkeling van bestaande kennis. Resultaten worden schriftelijk en mondeling verspreid en opgenomen in protocollen en richtlijnen. Via de opleidingen worden resultaten onder toekomstige professionals verspreid.

Academische Werkplaatsen PO (NRO), Amsterdam en Utrecht (PO-raad, 2016)

- Inrichting Structurele samenwerkingsverbanden van scholen en onderzoeksinstituten. De regiegroep en stuurgroep bestaan continu, per praktijkvraag wordt een onderzoeksteam samengesteld met leerkrachten, pabo-studenten en onderzoekers. Zij ontmoeten elkaar tijdens bijeenkomsten.
- Werkwijze Opgericht om een structurele, duurzame verbinding tussen onderwijs, onderwijsontwikkeling en -onderzoek tot stand te brengen. In de werkplaatsen is praktijkgericht onderzoek uitgevoerd op basis van vragen die gesteld zijn door een onderwijsinstelling en is gebruik gemaakt van kennis uit onderzoek. Met behulp van deze kennis is in en om de klassen geïntervenieerd. De onderzoeksresultaten worden zowel schriftelijk als mondeling gedeeld binnen de school en daarbuiten.

Academische Werkplaats PO (NRO), Tilburg (PO-raad, 2016)

- Inrichting Maandelijks bijeenkomst van leerkrachten, pabo-studenten en onderzoekers.
- Werkwijze Opgericht om een structurele, duurzame verbinding tussen onderwijs, onderwijsontwikkeling en -onderzoek tot stand te brengen. Tijdens de bijeenkomsten is kennis en expertise uitgewisseld. De praktijkvragen van de leerkrachten zijn per thema gekoppeld. De leerkrachten doorlopen in het eerste jaar met behulp van de onderzoekers de empirische cyclus. In het tweede jaar doen zij samen met de collega's in de eigen school een groter onderzoek.

Academische werkplaats Centrum Brein & Leren (Learn!, z.j.)

- Inrichting Academische werkplaatsen bij diverse onderwijsinstellingen (iPabo Amsterdam, Saxion Apeldoorn, Windesheim Zwole, Avans Breda en Stichting Flore) die worden begeleid door het Centrum Brein & Leren (VU). Vanuit de onderwijsinstellingen werken docenten samen met de onderzoekers van het Centrum Brein & Leren aan onderzoeksvragen van de onderwijsinstelling.
- Werkwijze De academische werkplaats heeft tot doel om het academische werk- en denkklimaat, dat bijdraagt aan de kwaliteit van het onderwijs binnen de onderwijsinstelling, op langere termijn te faciliteren en te bevorderen. Dit doen ze met behulp van praktijk-experts die zich bezig houden met onderwijsontwikkeling, onderwijsinnovatie en toegepast wetenschappelijk onderzoek. De onderzoeksvragen zijn van direct van belang voor de praktijk van het onderwijs. De resultaten worden getoetst in de praktijk op doelmatigheid en doeltreffendheid. Dit leidt tot bevindingen die beleidsmakers in het onderwijs handvatten kan geven om veranderingen door te voeren.

Academische werkplaats Iselinge Hogeschool (Iselinge Hogeschool, z.j.)

- Inrichting In de academische werkplaats werkt Iselinge Hogeschool samen met het Welten Instituut van de Open Universiteit en de opleidingsscholen van het Samenwerkingsverband Opleiden in School. Opleidingsdocenten, onderzoekers, leerkrachten uit het primair onderwijs én studenten doen samen onderzoek.
- Werkwijze De academische werkplaatsen zijn bedoeld als plek waar de afstand tussen wetenschap en praktijk wordt verkleind, waar leerkrachten onderzoeksvaardigheden op kunnen doen en pabo-studenten aan hun minor- of afstudeerwerkstuk kunnen werken. Per door de praktijk ingebrachte vraag wordt een onderzoeksgroep samengesteld. Zij doen gezamenlijk ontwerpgericht onderzoek. Dat houdt in dat gestart wordt met een grondige behoefteanalyse en verdieping in het thema. Daarna wordt een mogelijke oplossing ontworpen. Wanneer het ontwerp tot tevredenheid stemt wordt het getest in de praktijk. Tijdens deze fase vindt onderzoek plaats naar de effecten van invoering van het ontwerp. Uiteindelijk leidt het onderzoek tot publicaties en ontwerpen.

Academische Werkplaats Onderwijs (Maastricht University, z.j.)

- Inrichting Samenwerkingsverband tussen Maastricht University en de Inspectie van het Onderwijs om samen met beleidsmedewerkers, leraren en schoolbestuurders tijdens bijeenkomsten allerlei aspecten van de kwaliteit van het onderwijs te onderzoeken.
- Werkwijze De werkplaats werkt projectmatig. Ieder project start met een verkennende dialoog met alle betrokkenen. Vervolgens zorgen onderzoekers voor een analyse. De werkplaats werkt met beelden om over resultaten te communiceren. Naast nieuwe inzichten voor beleid en praktijk dienen de analyses ook als wetenschappelijke onderbouwing en verantwoording.

Academische Werkplaats Ouderenzorg (AWO) Zuid-Limburg (Maastricht University, 1998)

- Inrichting Living lab waar zorgverleners, beleidsmakers, onderzoekers, studenten en ouderen samen werken. Dit doet men door middel van duobanen. Medewerkers van Maastricht University zijn gedetacheerd naar zorginstanties en vanuit zorginstanties naar de hogeschool en de universiteit.
- Werkwijze De academische werkplaats wil bruggen bouwen tussen onderzoek en praktijk en tussen zorg- en kennisorganisaties. De werkwijze met duobanen moet leiden tot kruisbestuiving en multidisciplinaire oplossingen. De betrokkenen werken gezamenlijk binnen thema's aan projecten. Zij wisselen kennis en ervaring uit en toetsen en evalueren vernieuwingen in de zorg. Zo hoopt men betere en nieuwe zorg voor ouderen te realiseren.

iXperium HAN/Centre of Expertise Leren met ict (Kral & Kuypers, 2013; iXperium HAN, z.j.)

- Inrichting Het iXperium/Centre of Expertise Leren met ict is een samenwerkingsverband van de lerarenopleidingen en het Kenniscentrum Kwaliteit van Leren van de HAN met het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs in de regio rond Arnhem en Nijmegen. In ontwikkelgroepen werken leraren, vakspecialisten vanuit de lerarenopleiding, onderzoekers van het kenniscentrum en ict-experts vanuit werkveld en opleidingen samen.
- Werkwijze De samenwerking richt zich op onderwijs dat beter recht doet aan verschillen tussen leerlingen met behulp van ict en op het opleiden van ict-geletterde jongeren. In ontwikkelgroepen werkt men onderzoeksmatig aan het ontwerpen en implementeren van ict-leerarrangementen. In een cyclisch proces van toetsen, bijstellen en doorontwikkelen wordt nagegaan of de leerarrangementen tot de verwachte opbrengsten leiden, bij welke leerlingen en onder welke condities. De resultaten worden benut in de onderwijsinstellingen en schriftelijk en mondeling verspreid.

Kennisateliers ecbo (ecbo, z.j.)

- Inrichting Kennisateliers zijn kennisontwikkelplatforms waarin voortrekkers uit onderwijsteams (docenten) samen met onderzoekers in enkele bijeenkomsten werken aan kennisontwikkeling.
- Werkwijze De inzet van kennisateliers dient twee doelen: ondersteuning van de professionalisering van onderwijsprofessionals en kennisontwikkeling in relatie tot de praktijkproblematiek van de opleidingen. Docenten worden door onderzoekers met een praktijkgerichte onderzoeksmethode begeleid om relevante kennis/databronnen doelmatig te benutten en de sterke en zwakke punten van de leerarrangementen en regionale samenwerking systematisch te analyseren. Men leert van elkaar en werkt aan het oplossen van specifieke vraagstukken van de eigen school.

Living labs (Deuten, van den Broek & Maas, 2017)

Inrichting	Een living lab is een afgebakende locatie in een stedelijke omgeving waar verschillende partijen samen werken aan maatschappelijke uitdagingen in een levensechte setting. Er werken tenminste twee van de volgende partijen samen: overheid, kennisinstellingen, bedrijven en maatschappelijke partijen (bewoners). Het Rathenau Instituut doet onderzoek naar ruim 90 initiatieven die te kenmerken zijn als 'Living Lab'.
Werkwijze	In een living lab wordt gewerkt aan technische en organisatorische innovaties. Het bedrijfsleven zoekt naar wetenschappelijke kennis die van pas kan komen bij nieuwe producten of processen. Kennisinstellingen proberen die wetenschappelijke kennis te vertalen naar toepasbare kennis voor het bedrijfsleven. Meestal werken Living Labs aan meerdere projecten op een thema.

Practoraten (Stichting 'Ieder mbo een practoraat', 2015)

Inrichting	Een practoraat is een expertiseplatform, geleid door een practor in een mbo-instelling, naar analogie van de lectoraten in het hbo. Docenten fungeren als onderzoekend professional. Het bedrijfsleven als inhoudelijk experts. Er zijn momenteel zeventien practoraten.
Werkwijze	Practoraten willen een schakelfunctie vervullen tussen de innovatie van de beroepspraktijk waarvoor het mbo opleidt en vernieuwing van het onderwijs. Bundeling en verdieping van kennis, en het in de praktijk toepassen van die kennis, staat voorop. De kern: het ontwikkelen en verkennen van nieuwe beroepspraktijken door praktijkgericht onderzoek, waarbij (kwalitatieve) meerwaarde ontstaat voor het werkveld, de studenten en de docenten waardoor uiteindelijk de kwaliteit van het onderwijs verbetert.

4.2 Spectrum van inrichtingen

De overkoepelende methodiek voor academische werkplaatsen blijkt niet te bestaan. In deze paragraaf wordt een spectrum van academische werkplaatsen geïntroduceerd. Op dit spectrum variëren zij van 'community' tot 'strategische alliantie'.

De beschrijvingen van de academische werkplaatsen in paragraaf 4.1 laten zien dat het niet mogelijk is om te spreken van één overkoepelende methodiek. De academische werkplaatsen verschillen sterk wat betreft inrichting en werkwijze.

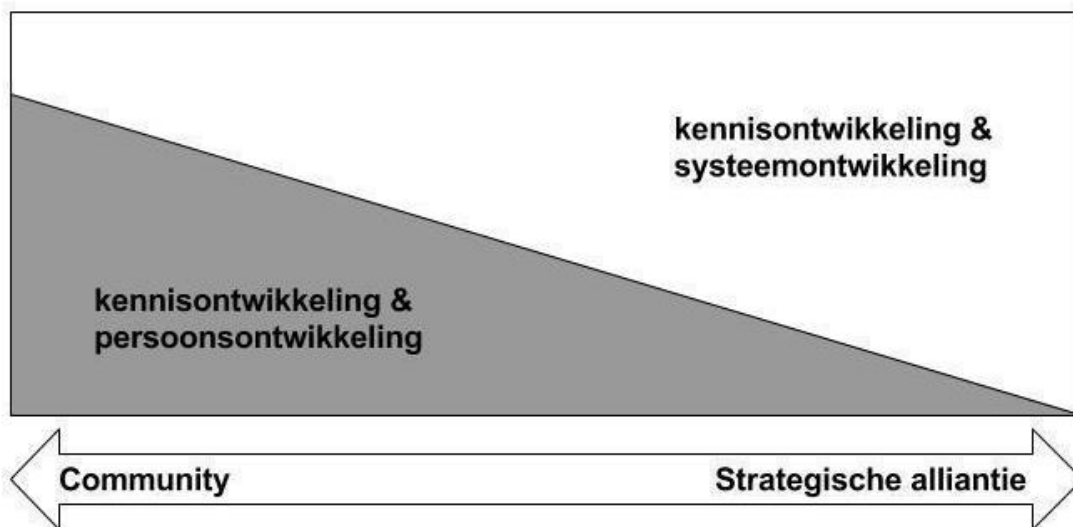
Alle academische werkplaatsen streven kennisontwikkeling na. Echter, bij een deel van de academische werkplaatsen speelt persoonsontwikkeling een belangrijke rol. De focus ligt in deze werkplaatsen op de doorwerking van kennis en expertise naar de praktijk. Via die doorwerking wordt het systeem beïnvloed, maar niet diepgaand. Deze academische werkplaatsen zijn te kenmerken als '*communities*': professionals uit onderzoek en praktijk wisselen kennis en expertise uit, leren (delen van) elkaars rollen te vervullen en zijn hierdoor in staat handelingskennis te ontwikkelen met behulp van praktijkgericht onderzoek.

Bij een ander deel van de academische werkplaatsen is niet persoonsontwikkeling maar systeemontwikkeling nadrukkelijk het doel. De focus ligt in deze werkplaatsen op het ontwikkelen van nieuwe handelingskennis, die met behulp van kennisproducten wordt verspreid en zo bijdraagt aan het *evidence informed* handelen in de praktijk. Deze academische

werkplaatsen zijn te kenmerken als ‘strategische allianties’: professionals uit onderzoek en praktijk verbinden hun expertise. Door het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek komen zij tot nieuwe kennis.

De academische werkplaatsen kunnen ergens op het spectrum van *community* naar strategische alliantie worden gepositioneerd. Figuur 4.1 schetst dit spectrum.

figuur 4.1 Spectrum van academische werkplaatsen

De tabellen 4.1 en 4.2 beschrijven respectievelijk de *community* en de strategische alliantie. In de tabellen staan zowel kenmerken van de inrichting als kenmerken van de werkwijze beschreven.

Tabel 4.1 Beschrijving van de *community*

De <i>community</i>	
Inrichting	Een groep professionals afkomstig uit onderzoek en praktijk onder leiding van een coördinator. De <i>community</i> blijft bestaan, de deelnemers participeren voor langere of kortere tijd. Er is sprake van vergaande <i>boundary crossing</i> : professionals vervullen rollen als expert, onderzoeker en <i>critical friend</i> .
Werkwijze	De <i>community</i> streeft naar kennisontwikkeling en persoonsontwikkeling. Via de doorwerking van de kennisontwikkeling en de persoonsontwikkeling wordt indirect het systeem beïnvloed (olievlekwerking). In de academische werkplaats wordt inhoudelijke kennis en praktijk-expertise uitgewisseld over het thema en methodologische kennis gedeeld. Iedere deelnemer met een rol als onderzoeker doet praktijkgericht onderzoek naar de eigen praktijkvraag en ontwikkelt zo handelingskennis. Andere deelnemers brengen inhoudelijke en methodologische expertise in. De kennisontwikkeling tezamen leidt tot een stapeling van kennis over meerdere praktijken heen.

Tabel 4.2 Beschrijving van de strategische alliantie

De strategische alliantie	
Inrichting	Een organisatie met projectleiding waarbinnen meerdere onderzoeksgroepen fungeren. In iedere onderzoeksgroep wordt collectief gewerkt. De organisatie blijft bestaan, de onderzoeksgroepen wisselen van samenstelling afhankelijk van de expertise die nodig is om een praktijkvraag te beantwoorden. De deelnemers van de onderzoeksgroepen zijn expert op hun eigen terrein en werken samen om die expertise met elkaar te verbinden. De academische werkplaats kent partners zoals beleid, opleidingen en bedrijfsleven, deze partners leveren passende deelnemers voor de onderzoeksgroepen.
Werkwijze	De strategische alliantie streeft naar kennisontwikkeling en systeemontwikkeling. Iedere onderzoeksgroep werkt collectief aan praktijkgericht onderzoek naar aanleiding van een lokale praktijkvraag van een organisatie. De deelnemers brengen de eigen expertise in. Vaak is het implementeren van innovaties en het monitoren van de resultaten onderdeel van de opdracht van een academische werkplaats. De ontwikkelde kennis wordt met behulp van kennisproducten verspreid en draagt zo bij aan het <i>evidence informed</i> handelen in de praktijk.

Het inzicht dat er sprake is van een spectrum aan academische werkplaatsen – van *community* tot strategische alliantie – is een belangrijke aanvulling op de huidige literatuur over academische werkplaatsen. In deze onderzoeken wordt vaak gesproken over *best practices*, succesfactoren en condities. Het is van belang deze bevindingen te benutten vanuit het besef waar op het spectrum de academische werkplaats zich bevindt. Twee voorbeelden:

1. Zuiker et al. (2017) concluderen in hun flankerend (internationaal) literatuuronderzoek dat een onderwijsinstelling moet beschikken over een *lerende cultuur* om de academische werkplaats te laten slagen. Bij een strategische alliantie is dit inderdaad een cruciale factor: zonder inbreng van een praktijkvraag door het management, het vrij roosteren van docenten om deel te nemen aan de onderzoeksgroep en de bereidheid van het volledige team om een ontwikkelde interventie door te voeren, zullen de doelen van de academische werkplaats niet gerealiseerd worden. Bij een *community* is een dergelijke lerende cultuur weliswaar behulpzaam, maar niet noodzakelijk. In een *community* is ook ruimte voor een voorloper binnen een onderwijsinstelling. Deze kan met een zeer beperkte tijdsinvestering een persoonlijke ontwikkeling doormaken en kennis ontwikkelen voor de sector in het algemeen.
2. Wijenberg en Nies (2015) definiëren academische werkplaatsen in hun onderzoek als 'een (kennis)infrastructuur waarin praktijk, onderzoek, beleid en opleidingen samenwerken. Concreet betekent dit dat een of meer praktijkinstellingen structureel samenwerken met een universiteit of hogeschool. Het doel is vanuit de praktijk, het onderwijs en het beleid vraagstukken te vertalen naar onderzoeksvragen en resultaten van onderzoek te vertalen naar de praktijk om deze toe te passen. De aandacht voor integratie van de academische setting, onderzoek en opleiding ondersteunt de professionalisering van de sector en de beroepsuitoefening.' Deze definitie is sterk overeenkomstig met die van de strategische alliantie. Een *community* wijkt op een aantal kenmerken af:
 - Beleid en opleidingen zijn niet per definitie partners. In een *community* zijn uitsluitend praktijk en onderzoek onderdeel van de academische werkplaats zelf, beleid en opleiding zijn indien relevant onderdeel van het netwerk.

- Het eigenaarschap van de vraagstukken is niet belegd op organisatieniveau. In de *communities* is een individu eigenaar van de praktijkvraag en verantwoordelijk voor de beantwoording.
- Persoonsontwikkeling wordt niet uitsluitend gezien op sectorniveau. In *communities* vindt nadrukkelijk ook persoonsontwikkeling plaats op het niveau van het individu.

4.3 Intern versus extern

De academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs positioneren zich meer aan de linker kant van het spectrum van academische werkplaatsen. Het zijn *communities* van onderzoek en praktijk waar zowel wordt gestreefd naar kennisontwikkeling als naar persoonsontwikkeling.

In het denken over academische werkplaatsen lijkt vooral aandacht uit te gaan naar het midden en de rechterkant van het spectrum. Veel aandacht gaat uit naar doelen op systeemniveau. De werkplaatsen onderwijsonderzoek primair onderwijs van de NRO-pilot hebben volgens hun website tot doel om de kwaliteit van de onderwijs-praktijk te verhogen door: 1) het met (wetenschappelijke) kennis onderbouwd (*evidence informed*) handelen van onderwijzend personeel te vergroten; 2) kennis te ontwikkelen en te ontsluiten die op regionaal (en mogelijk landelijk) niveau leidt tot een kennisbasis bij besturen, scholen en leerkrachten; 3) de hogescholen en universiteiten een structurele verbinding met de praktijk te bieden voor opleiding en onderzoek (PO-raad, 2016). De academische werkplaatsen Transformatie Jeugd gesubsidieerd door ZonMw worden omschreven als een kennisinfrastructuur die de werelden van praktijk, beleid, onderzoek en onderwijs verbinden, met structurele inbreng van ouders en jongeren. De werkplaatsen leveren kennis op die gemeenten en praktijkorganisaties ondersteunen bij de transformatie (ZonMw, 2014).

De academische werkplaatsen beroepsonderwijs van het lectoraat Beroepsonderwijs, positioneren zich, samen met bijvoorbeeld de kennisateliers van ecbo, juist aan de linker kant van het spectrum. De academische werkplaatsen zijn *communities* van onderzoek en praktijk waar zowel wordt gestreefd naar kennisontwikkeling als naar persoonsontwikkeling. Binnen de academische werkplaats zijn de mbo- en hbo-docenten eigenaar van een lokale praktijkvraag die zij beantwoorden met behulp van de expertise van alle actoren die deelnemen aan de academische werkplaats. In de academische werkplaatsen beroepsonderwijs wordt niet alleen samen gewerkt, maar vindt *boundary crossing* plaats in de zin dat docenten de rol van onderzoeker vervullen.

De *community* als werkvorm is juist voor het lectoraat Beroepsonderwijs geschikt, om een aantal redenen:

- De aandacht in het programma van het lectoraat voor de kwaliteit van het handelen van de opleider die werkzaam is in het beroepsonderwijs (mbo/hbo) maakt aandacht voor persoonsontwikkeling door de mbo- of hbo-docent vrijwel vanzelfsprekend.
- De *community* is laagdrempelig toegankelijk voor docenten die te kenmerken zijn als sleutelfiguren binnen hun onderwijsteam. Het ontstaan van een lerende cultuur in de

onderwijsinstelling blijft hierdoor een doel van het lectoraat als geheel en geen voorwaarde voor het laten slagen van de academische werkplaats.

- De kleine organisatie zal vooral goed functioneren als deze is ingebed bij een bestaande kennisorganisatie waar expertise bestaat in het doen van praktijkgericht onderzoek op het betreffende thema en waar interesse bestaat naar de expertise die is opgedaan in lokale praktijken. Binnen het lectoraat Beroepsonderwijs is zowel inhoudelijke als methodologische kennis aanwezig en is men geïnteresseerd in de lokale praktijk-expertise.

Bronnen

- Andriessen, D. (2014). *Praktisch relevant én methodisch grondig? Dimensies van onderzoek in het hbo*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Baartman, L., Kloppenburg, R., Prins, & Prins, F. (2017). Kwaliteit van toetsprogramma's. In H. van Berkel, A. Bax, & D. Joosten-ten Brinke (Red.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (vierde herziene druk, pp. 37-50). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Bereiter, C. (2013). Principled Practical Knowledge: Not a Bridge but a Ladder. *Journal of the Learning Sciences*, 23(1), 4-17.
- Broekkamp, H. & Van Hout-Wolter, B. (2006) *'De kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk'*. Amsterdam: Vossiuspers UVA.
- Commissie Sectorplan Onderwijswetenschappen (CSO) (2014). *Sectorplan onderwijswetenschappen. Wetenschap voor het onderwijs*. Den Haag: VSNU.
- Costa, A. & Kallick, B. (1993) "Through the Lens of a Critical Friend". *Educational Leadership*, 51(2), 49-5.
- De Bruijn, E. (2017). *Continueringsaanvraag Lectoraat Beroepsonderwijs*. Utrecht: Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Leren en Innoveren.
- De Bruijn, E. (2015). Continueringsnota lectoraat Beroepsonderwijs derde termijn. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- De Bruijn, E. (2013). Docent zijn in het middelbaar beroepsonderwijs. *TH&MA Tijdschrift voor Hoger Onderwijs & Management*, 20(2), 53-58.
- De Bruijn, E. (2012). Teaching in innovative vocational education in The Netherlands. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 18, 637-653. doi:10.1080/13540602.2012.746499.
- De Bruijn, E. (2008). *Openbare les. Leren en opleiden in transitie. Naar adaptief onderwijs, juni 2008*. Utrecht: Lectoraat Beroepsonderwijs.
- De Bruijn, E. (2006). *Adaptief beroepsonderwijs. Leren en opleiden in transitie*. Oratie. Utrecht/s-Hertogenbosch: Universiteit Utrecht/ CINOP Expertisecentrum.
- Deuten, J., Van den Broek, J. & Maas, T. (2017, 8 mei). Living labs in Nederland: onderzoek en innovatie mét steden. Geraadpleegd op 21 december 2017. <https://www.rathenau.nl/en/node/1811>
- Ecbo (z.j.). Kennisateliers. Geraadpleegd op 21 december 2017. <http://ecbo.nl/kennisateliers-mbo/>
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P., & Trow, M. (1994). *The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary societies*. London: SAGE Publications.
- Hogeschool Utrecht (2007). *Functieprofiel Hogeschoolhoofddocent, functiecode 0102*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Hogeschool Utrecht (2007). *Hogeschooldocent, functiecode 0103*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Hogeschool Utrecht (2007). *Docent, functiecode 0104*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Hogeschool Utrecht (2013). Het ontwerpen van leeromgevingen op de grens school-beroepspraktijk. Geraadpleegd op 2 februari 2018. <https://www.onderzoek.hu.nl/Projecten/Het-ontwerpen-van-beroepsgerichte-leeromgevingen>

Huurdeman, M., & De Jong, J. (2014). *Academische Werkplaatsen Jeugd. Tweede voortgangsrapportage ten behoeve van het leren van de werkplaatsen en de evaluatie van het programma*. Amsterdam: Van de Bunt Adviseurs.

Huurdeman, M., & De Jong, J. (2012). *Academische Werkplaatsen Jeugd. Analyse voortgangsrapportage t.b.v. het leren van de werkplaatsen en de evaluatie van het programma*. Amsterdam: Van de Bunt Adviseurs.

Iselinge Hogeschool (z.j.). Academische Werkplaats Onderwijsinnovatie. Geraadpleegd op 21 december 2017. <http://www.awonderwijs.nl/>

Ixperium HAN/Centre of Expertise Leren met ict (z.j.), Onderzoek en ontwikkeling. Geraadpleegd op 21 december 2017. <http://ixperium.nl/onderzoek-en-ontwikkeling/>

Kral, M., & Kuypers, M. J. (2013). *Centre of Expertise Leren met ict. Recht doen aan verschillen*. Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Learn! (z.j.). Academische werkplaats. Geraadpleegd op 21 december 2017. <https://learn.vu.nl/nl/over-learn/academische-werkplaats/index.aspx>

Maastricht University (1998). Ontmoetingsplaats in de ouderenzorg. Geraadpleegd op 21 december 2017. <https://www.academischewerkplaatsouderenzorg.nl/>

Maastricht University (z.j.). De werkplaats. Geraadpleegd op 21 december 2017. <http://www.academischewerkplaatsonderwijs.nl/over/>

MBO Raad (2015). *Kwalificatiedossier mbo-docent*. Woerden: MBO Raad.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2015). *Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025, De Waarde(n) van Weten*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

NRO (z.j.). Werkplaatsen onderwijsonderzoek. Geraadpleegd op 21 december 2017. <https://www.nro.nl/onderzoeksprojecten/werkplaatsen-onderwijsonderzoek/>

PO-Raad (2016). Werkplaatsen onderwijsonderzoek primair onderwijs. Geraadpleegd op 21 december 2017. <https://www.poraad.nl/https%3A/www.poraad.nl/onderwijsonderzoekpo>

Schaap, H., & De Bruijn, E. (2015). Professionele leergemeenschappen in scholen: een kwestie van eigenaarschap en professionele ruimte. *VELON. Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 36(4), 23-41.

Schaap, H., Van Vlokhoven, H., Swierts, K. & De Bruijn, E. (2011) *Het lerend vermogen van leerwerkgemeenschappen*. Utrecht: Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Educatie.

Vereniging Hogescholen/HBO-raad. (2007) *Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek*. Den Haag: HBO-raad.

Stichting 'Ieder mbo een practoraat' (2015). *Practoraten*. Geraadpleegd op 21 december 2017.
<http://www.practoraten.nl/>

Van Aken, J., & Andriessen, D. (red.) (2011). *Handboek ontwerpgericht wetenschappelijk onderzoek. Wetenschap met effect*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2015). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.

Voncken, E. (2017). *'Bezig met de vragen van morgen'. Manifest over onderzoek in de context van het mbo*. Amsterdam: Stichting 'Ieder mbo een practoraat'.

Wijenberg, E., & Nies, H. (2015). *Academische Werkplaatsen Zorg & Gezondheid; een verkenning van overeenkomsten en verschillen in aanpak*. Utrecht: Vilans & Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

Zitter, I., Hoeve, A., & De Bruijn, E. (2016). A Design Perspective on the School-Work Boundary: A Hybrid Curriculum Model. *Vocations and Learning*, 9(1), 111-131, doi:10.1007/s12186-016-9150-y

ZonMW (2014). *Programma Academische Werkplaatsen Jeugd*. Geraadpleegd op 21 december 2017.
<https://www.zonmw.nl/nl/over-zonmw/onderwijs/programmas/programma-detail/academische-werkplaatsen-transformatie-jeugd/>

Zuiker, I., Schot, W., Oomen, C., De Jong, A., Lockhorst, D., & Klein, T. (2017). *Succesvolle werkplaatsen: wat is er nodig voor een vruchtbare onderzoekssamenwerking tussen onderwijspraktijk, hogescholen en universiteiten?* Utrecht: Oberon & Universiteit Utrecht.